2022

DUURZAAMHEIDSVERSLAG

Stichting Pensioenfonds DSM Nederland

PDN
Pensioenfonds DSM Nederland

Inhoudsopgave

1. Voorwoord 3
2. Wat wil PDN bereiken met duurzaam beleggen? 4
3. ESG-integratie 6
4. Impact investment 11
5. Engagement 17
6. Stembeleid en Corporate Governance 22
7. Uitsluiting 25
8. Implementatie duurzaamheidswetgeving en convenanten in 2022 27
9. Transparantie 28
10. Vooruitblik 2023 30
11. Reporting principes 31
12. Scope en kengetallen 31
13. Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant 35

Bijlage – Begrippenlijst 38

1. Voorwoord

Voor u ligt het duurzaamheidsverslag over het jaar 2022. In dit verslag laten we zien wat PDN in 2022 op het gebied van duurzaamheid heeft bereikt en gedaan.

Vanwege de specifieke (oorlogs-)situatie in Rusland besloot PDN de bestaande beleggingen in Russische bedrijven zoveel mogelijk af te bouwen en geen nieuwe beleggingen meer te doen in Russische bedrijven. PDN belegde al niet in Russische staatsleningen vanwege EU-sanctiewetgeving. Maar de situatie zorgt voor een wereldwijde negatieve impact, ook dicht bij huis. Energieprijzen stijgen fors en levensonderhoud is voor iedereen duurder geworden. Verantwoord omgaan met de grondstoffen en middelen die we hebben is noodzakelijk. Als pensioenfonds nemen we ook onze maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Om onze positieve invloed als fonds te vergroten, focussen we al sinds 2021 op drie specifieke duurzaamheidsthema's: een stabiel klimaat voor mensen wereldwijd, de verantwoorde productie van grondstoffen en circulariteit én een goede gezondheid en welzijn voor alle leeftijden. In 2022 hebben we twee grote investeringen gedaan waarmee we bijdragen aan de energietransitie en opwekking van duurzame energie. Door ook fors meer te beleggen in zogenaamde impact bonds investeert PDN in beleggingskansen die ook maatschappelijke en milieuproblemen helpen oplossen, zoals armoede in ontwikkelingslanden en klimaatverandering. Meer informatie over dit soort impact investeringen en bereikte resultaten leest u in dit duurzaamheidsverslag. Verder zijn we gestart met het monitoren van het wereldwijde stembeleid en met het meten van verschillende duurzaamheidsscores in onze beleggingsportefeuille. We doen steeds meer ervaring op met het meten van specifieke data zoals klimaatrisico's, controverse scores en de Sustainable Development Goals. Dit helpt ons onze invloed meer te benutten en om nieuwe reductietargets beter te beoordelen en te realiseren.

Dat we op de goede weg zijn, bewijst de stijging van PDN van de 20ste naar de 8ste plaats op de ranglijst van meest duurzame Nederlandse pensioenfondsen, aldus VBDO. Ieder jaar onderzoekt en vergelijkt de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO), duurzaam en verantwoord beleggen bij de 49 grootste pensioenfondsen van Nederland. Voor PDN is de stijging op de ranglijst een bevestiging van de flinke stappen die we de afgelopen jaren gemaakt hebben op het gebied van duurzaam beleggen.

Vanaf 2022 sturen we verder op een verlaging van de CO_2-uitstoot van onze beleggingsportefeuille. Daarmee streven we in 2030 een CO_2-reductie na van 55% ten opzichte van de benchmark en carbon-data per 2016 voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US en een reductie naar net zero (100% reductie) per 2050. De voortgang op deze lange termijn doelstellingen vindt u ook in dit verslag.

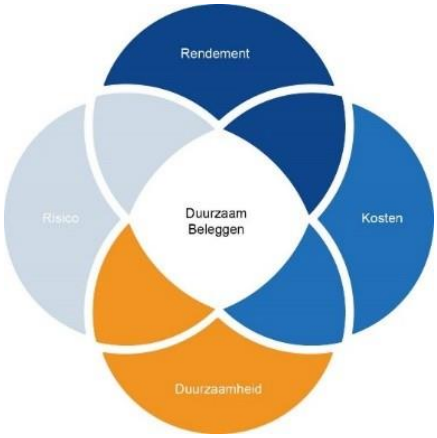
We vinden het zeer waardevol om het draagvlak voor duurzaam en verantwoord beleggen onder onze deelnemers te vergroten. Daarom gaan we nog meer communiceren over onze activiteiten en resultaten. We doen dat omdat we ons bewust zijn van onze maatschappelijke rol, maar ook omdat we een goed pensioen willen waarmaken voor onze deelnemers in een wereld die goed leefbaar is voor iedereen. En daarvoor blijven we onszelf hard maken. Niet alleen in 2022, maar ook in de jaren daarna.

Namens het bestuur,

Edith Schippers
Voorzitter

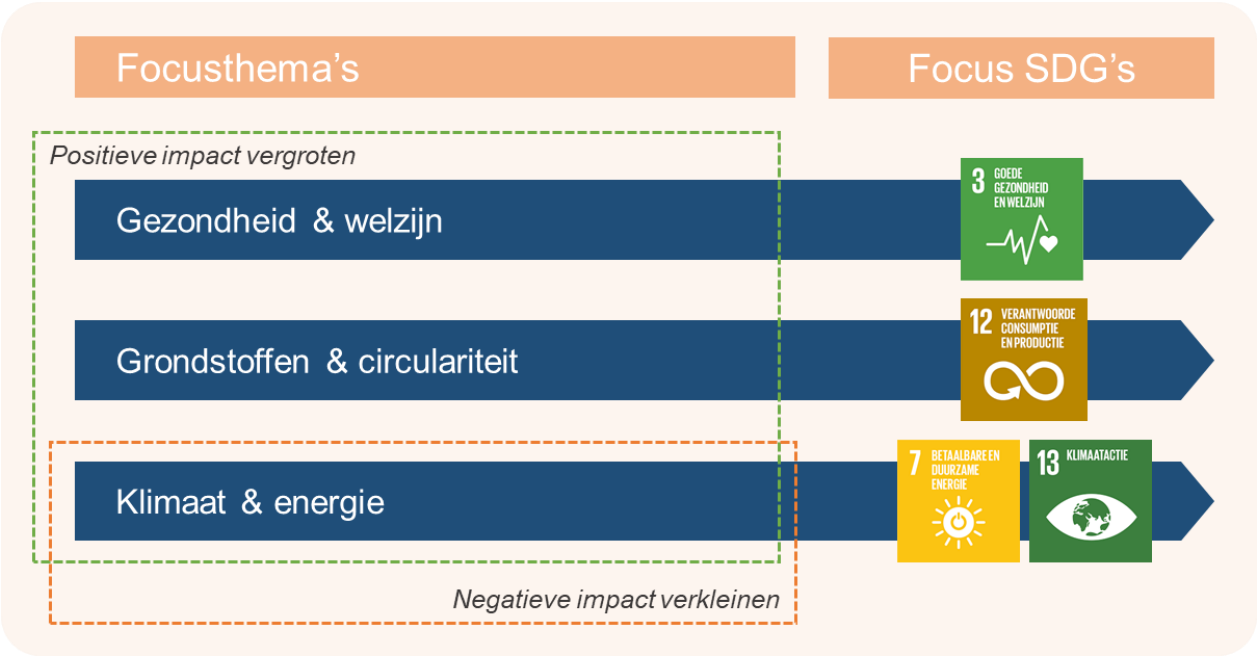
2. Wat wil PDN bereiken met duurzaam beleggen?

In 2022 zijn we verder gegaan met het implementeren van het aangescherpte duurzaamheidsbeleid. Het is essentieel om deze aanscherping door te voeren zodat we onze deelnemers nu en in de toekomst een goed pensioen kunnen bieden. Een pensioen waar ze van kunnen genieten in een leefbare wereld. Daarom letten we bij elke beleggingsbeslissing op rendement, risico, kosten én de prestaties op het gebied van duurzaamheid en herijken we ons beleid doorlopend.

PDN is zich daarbij bewust van haar rol als pensioenfonds en overtuigd van het feit dat we door het integreren van duurzaamheid in het beleggingsproces een verschil kunnen maken. Dus buiten het feit om dat we erin geloven dat bedrijven die expliciet rekening houden met duurzaamheidsmaatstaven op de lange termijn een beter risicorendementsprofiel hebben kunnen we ook een verschil maken door doelgerichte investeringen die bijdragen aan het verduurzamen van de wereld. Hierbij willen we ons in het bijzonder richten op drie thema's: gezondheid en welzijn, klimaat en energie én grondstoffen en circulariteit. Bij het uitvoeren hiervan sluiten we aan op de visie van de Verenigde Naties die zeventien doelstellingen, de Sustainable Development Goals (SDG), hebben opgesteld voor 2030 om een leefbare en duurzame wereld te creëren. PDN richt zich op vier van die doelstellingen. Dit zijn SDG 3 (goede gezondheid en welzijn), SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 12 (verantwoorde consumptie en productie) en SDG 13 (klimaatactie). Deze vier SDG's zijn onze focus SDG's.

Figuur 1. Overzicht focusthema's en -SDG's

In het duurzaamheidsbeleid zijn een zestal beleidsinstrumenten gedefinieerd, die gebruikt worden om bij te kunnen dragen aan onze doelstellingen. Deze zes instrumenten zijn: ESG-Integratie, Impact Investment, Engagement, Stembeleid en Corporate Governance, Uitsluiting, en Transparantie. Aan de hand van deze instrumenten is het vervolg van dit duurzaamheidsverslag ingedeeld. Voordat we de ontwikkelingen per instrument toelichten, eerst wat meer duiding over wat deze instrumenten nu precies zijn.

- ✓ **ESG-integratie:** *PDN benut waar mogelijk ESG-factoren in het beheer en voor de beoordeling van beleggingen. ESG staat voor Environment (omgeving/milieu), Social (sociaal) en Governance (ondernemingsbestuur). Duurzaamheidsrisico's voor de portefeuille en andere ESG aspecten worden meegenomen in investeringsbeslissingen in de diverse mandaten. Een ander tot de verbeelding sprekend onderwerp dat hieronder valt is CO_2-uitstoot. Middels ESG-integratie in het beleggingsproces tracht PDN de CO_2-uitstoot van de beleggingsportefeuille te reduceren.*

- ✓ **Impact Investment:** *Impact investing is het investeren in landen, bedrijven of projecten die ook maatschappelijke en milieuproblemen helpen oplossen, zoals armoede in ontwikkelingslanden en klimaatverandering. PDN doet dit aan de hand van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties.*

- ✓ **Engagement:** *Bij engagement wordt de dialoog aangegaan met bedrijven waarin is belegd. Op deze manier kunnen stakeholders bedrijven stimuleren om te veranderen. Middels het instrument engagement is het mogelijk om met bedrijven afspraken te maken over plannen, doelen of ambities. Bijvoorbeeld ten aanzien van een CO_2-reductie. Ook wordt met behulp van engagement met bedrijven, die gedrag vertonen dat niet in lijn ligt met de principes van de UN Global Compact en waar (potentiële) negatieve impact is geïdentificeerd, een traject van intensieve dialoog gestart. Een engagementtraject kan als een proactief of reactief engagementtraject worden bestempeld.*

- ✓ **Stembeleid en Corporate Governance:** *Als institutionele belegger leeft PDN de Nederlandse Corporate Governance Code na. Deze code bevat principes en bepalingen over goed bedrijfsbestuur. Het beleid van PDN voor goed bestuur is erop gericht om onze belangen als aandeelhouder te beschermen en invulling te geven aan onze verantwoordelijkheid als aandeelhouder. Wanneer er aanwijzingen zijn dat een bedrijf onverantwoord onderneemt, bestaan verschillende mogelijkheden waarop PDN zijn invloed kan doen gelden, waaronder het stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen van alle beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds wereldwijd belegt.*

- ✓ **Uitsluiting:** *PDN belegt op een dusdanige wijze dat zijn beleggingen een afspiegeling zijn van de eigen normen en waarden. PDN sluit daarom bedrijven en landen uit op basis van risico op negatieve impact en conflict met zijn normen en waarden. PDN hanteert hierbij criteria zoals de schadelijkheid van het product, de onmogelijkheid om verandering teweeg te brengen door middel van stemmen en engagement, en het gegeven dat er nadelige gevolgen zouden zijn wanneer het product niet meer zou bestaan.*

- ✓ **Transparantie:** *Om transparant te zijn over het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering daarvan, publiceert PDN jaarlijks een duurzaamheidsverslag. Hierin wordt ook gerapporteerd over de voortgang van de implementatie van het IMVB convenant. Daarnaast publiceert PDN op zijn website op jaarbasis een overzicht van de totale beleggingsportefeuille en rapporteren we op de website over de uitkomsten van het stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen. Tot slot participeert PDN aan marktbrede initiatieven zoals de VBDO benchmark en de PRI assessment van de VN.*

Meer informatie omtrent het duurzaamheidsbeleid en de beleidsinstrumenten die PDN daarbinnen inzet, is te vinden op de website van PDN via deze link. Op deze pagina is ook een toelichting te vinden op het gevoerde beleid, inclusief rapportages over hoe er is gestemd tijdens de aandeelhoudersvergaderingen en de voortgang van engagement acties. Ook publiceert PDN op de website de lijst met de bedrijven en landen waarin is belegd (per jaarultimo).

3. ESG-integratie

ESG staat voor Environment (omgeving/milieu), Social (sociaal) en Governance (ondernemingsbestuur). PDN is ervan overtuigd dat rekening houden met ESG-criteria bij het nemen van beleggingsbeslissingen leidt tot betere resultaten en/of betere beheersing van risico's op de lange termijn. Een minimale duurzaamheidsnorm is nodig om het bestaansrecht van een bedrijf of belegging te waarborgen. We verwachten daarom van onze managers dat zij ESG-factoren in het beheer en beoordelen van beleggingen meenemen en dat zij de ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights volgen[1].

Wat we in 2022 hebben gedaan op het gebied van ESG-integratie

Om een goed beeld te krijgen van de mate waarop ESG-criteria worden meegenomen in het beleggingsproces, meten we waar mogelijk de ESG-scores van de beleggingsportefeuilles. De afgelopen jaren is steeds meer data beschikbaar gekomen en zijn ook steeds meer ESG-scores geïntroduceerd. In 2022 zijn we doorgegaan met het meten van de ESG-scores die we al kennen (zoals bijvoorbeeld CO_2-emissies) en zijn we gestart met het meten van een aantal nieuwe datapunten. Daarbij is het van belang om zorgvuldig te bepalen wat voor PDN het nut is van deze nieuwe data, maar ook wat de kwaliteit en beschikbaarheid van de data is. Dat laatste, de kwaliteit en beschikbaarheid, kan erg verschillen tussen beleggingscategorieën. Of we uiteindelijk doorgaan met het meten van datapunten hangt hier sterk van af, aangezien we een beeld willen schetsen dat representatief is voor een zo groot mogelijk gedeelte van de portefeuille. Hieronder is een overzicht te zien van de elementen die we meten op het gebied van ESG-integratie, waarvan een aantal vooralsnog alleen voor interne doeleinden worden gebruikt.

Tabel 1. Overzicht ESG-datapunten

Onderwerp	ESG-score	Dataprovider
Overall ESG	ESG Risico rating	Sustainalytics
	ESG Controverse score	Sustainalytics
Klimaat (CO_2)	Absolute CO_2-uitstoot	Sustainalytics
	WACI	Sustainalytics
Klimaat (Risico)	Klimaatrisico-score	ISS
	Carbon Risk Rating	Sustainalytics
Impact	Bijdrage aan SDG's	ISS
	Percentage Impact Bonds[2]	Bloomberg
	EU Taxonomy alignment	Sustainalytics

Bovengenoemde datapunten meten zowel de positieve impact van de beleggingen op samenleving en milieu, als de (potentiële) negatieve impact. Bij het meten van de negatieve impact wordt ook de mate van waarschijnlijkheid meegewogen en de meest ernstige negatieve impact geprioriteerd op basis van: (1) ernst, (2) schaal en (3) onomkeerbaarheid. Dat is voor ons belangrijk aangezien we streven naar het creëren van (maatschappelijke) waarde op de lange termijn.

[1] De OESO-richtlijnen en UN Guiding Principles zijn richtlijnen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen en bieden bedrijven hiertoe handvatten. Deze richtlijnen zijn opgesteld door de Verenigde Naties en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

[2] Impact bonds is de verzamelnaam voor Green bonds, Sustainability related bonds en Social Bonds

Wat we in 2022 hebben gedaan op het gebied van CO_2-reductie

Met behulp van ESG-integratie wordt, naast onze andere focus thema's, een positieve bijdrage geleverd aan het thema klimaat. Dat doen we bijvoorbeeld door middel van ons CO_2-beleid, waarmee we gestart zijn in 2018, toen we de Montréal Pledge ondertekenden. Door het ondertekenen van deze pledge hebben we ons gecommitteerd aan het publiceren van onze CO_2-voetafdruk en het formuleren van beleid op dit gebied.

Maar we houden het niet alleen bij meten en beleid formuleren. PDN wil ook daadwerkelijk CO_2-emissies in de beleggingsportefeuille reduceren en hanteert daarvoor concrete doelstellingen. Zo zijn er in 2021 een tweetal nieuwe reductiedoelstellingen vastgesteld. Om aan te sluiten bij de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs hebben we eerst een lange termijn doelstelling opgesteld:

> *"PDN streeft naar een net zero (100% reductie) CO_2-uitstoot per 2050 gebaseerd op WACI scope 1 en scope 2 emissiecijfers voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield obligaties uit de VS."*

Door onszelf ook in de nabije toekomst een doelstelling op te leggen, concretiseren we de stappen naar het uiteindelijke doel: een net zero CO_2-uitstoot van onze beleggingsportefeuille. Deze doelstelling, hieronder geformuleerd, is specifiek afgegeven op de beleggingscategorieën waarvoor de data beschikbaar is en van goede kwaliteit. Wanneer dat in de toekomst voor andere beleggingscategorieën verbetert, wordt mogelijk ook daarvoor naar een doelstelling gekeken.

> *"PDN streeft naar een reductie in CO_2-emissies in 2030 van 55% ten opzichte van de benchmark in 2016 voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield obligaties uit de VS."*

Alhoewel deze carbon reductiedoelstelling twee harde targets kent op het niveau van de CO_2-emissie, willen we wel bedrijven zoveel mogelijk kunnen beoordelen op de plannen, die ze hebben om CO_2-emmissies te reduceren. We willen kijken naar hoe bedrijven het op dit vlak doen ten opzichte van hun peers om uiteindelijk belegd te zijn in de bedrijven die écht veranderen. Daarom hebben we gekozen voor lange termijn doelstellingen die verder in de toekomst liggen, pas in 2030 en in 2050.

De CO_2-uitstoot van bedrijven wordt volgens een marktbrede standaard gemeten. Daarbij zijn twee zaken belangrijk: CO_2-data en de berekeningsmethodiek. Dit wordt in meer detail toegelicht in het kader op de volgende pagina. Op hoofdlijnen gaat het om de keuze om naast scope 1 en 2 data ook scope 3 data op te nemen. Gezien de nog relatief slechte kwaliteit en beschikbaarheid van scope 3 data, neemt PDN deze data nog niet mee in haar berekeningen. Qua berekeningsmethodiek is er grofweg keuze in het meten van de absolute uitstoot (de totale uitstoot van alle bedrijven bij elkaar opgeteld) en de uitstoot gerelateerd aan de omzet (uitstoot gecorrigeerd voor omzet en portefeuillegewicht). De door PDN geformuleerde CO_2-reductiedoelstellingen zijn gebaseerd op de WACI-methodiek die relatief van aard is. Dit is gebruikelijk in de beleggingswereld en vereist in het Klimaatakkoord.

Uitleg over het meten van CO_2

CO_2-emissies worden onderverdeeld op basis van scope 1, 2 en 3 emissies. De marktstandaard voor het rapporteren van emissies is het Greenhouse Gas (GHG) Protocol. Deze rapportage standaard definieert scope 1, 2 en 3 en bepaalt op welke manier bedrijven uitstoot moeten classificeren en berekenen. Hieronder staan de definities van de verschillende scopes uitgewerkt:

- Scope 1 emissies zijn alle emissies die voortkomen uit directe bedrijfsactiviteiten.
- Scope 2 emissies zijn indirecte emissies op basis van aangekochte energie.
- Scope 3 emissies zijn indirecte emissies door activiteiten die uitgevoerd worden in de volledige waardeketen van het bedrijf, behalve de activiteiten van het bedrijf zelf.

De scope 1, 2 en 3 data van de bedrijven in de beleggingsportefeuille worden vervolgens gebruikt om de CO_2-blootstelling van de beleggingsportefeuilles te berekenen. Het berekenen van deze blootstelling kan op verschillende manieren worden uitgevoerd, met ieder zijn voor- en nadelen. Op hoofdlijnen worden twee soorten methodieken gebruikt:

- Absolute CO_2-emissies: hierbij worden simpelweg de CO_2-emissies van alle bedrijven uit de portefeuille bij elkaar opgeteld voor het deel dat het fonds belangen heeft in deze bedrijven.
- Relatieve CO_2-emissies: voorbeelden hiervan zijn de Weighted Average Carbon Intensity (WACI) en de Enterprise Value Including Cash (EVIC). Beide methoden corrigeren de CO_2-emissies van bedrijven (voor omzet of marktwaarde) en berekenen een gewogen gemiddelde van de CO_2- intensiteit op basis van de portefeuillegewichten.

PDN streeft er naar zowel scope 1, 2 als 3 data te meten. Aangezien de beschikbaarheid en kwaliteit van de data nog beperkt is, met name voor de scope 3 data, stuurt PDN met zijn reductiedoelstelling voor nu alleen op de scope 1 en 2 emissies voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US.

Realisatie KPI CO_2 reductie

KPI 2022	Carbon footprint meting
OMSCHRIJVING	Het fonds meet en publiceert de CO_2-reductie van de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US. De reductie wordt berekend aan de hand van de CO2-intensiteit per het meest recente jaar en een nulmeting. Als target geldt een CO_2-reductiedoelstelling van 55% per 2030 en net zero (100% reductie) per 2050 ten opzichte van de nulmeting.
MANIER VAN METEN	De CO_2-reductie wordt berekend door het verschil te berekenen tussen de CO_2-intensiteit (WACI) van de nulmeting en de CO_2-intensiteit van de beleggingsportefeuille per het meest recente jaar ultimo. De CO_2-intensiteit (WACI) van de nulmeting is gebaseerd op benchmark- en CO_2-data van 2016. Wanneer geen 2016 CO_2-data beschikbaar was, is 2020 CO_2-data meegenomen in de berekening. Dit was de meest recente data op het moment van vaststellen van deze KPI. Wanneer ook de 2020 CO_2-data niet beschikbaar was zijn deze bedrijven niet meegenomen in de nulmeting (en is de portefeuilleweging hiervoor gecorrigeerd). Voor de CO_2-intensiteit voor het huidige jaar wordt geactualiseerde CO_2-data gebruikt in de berekening en de bedrijven in de beleggingsportefeuille waarvan geen CO_2-intensiteit beschikbaar is, worden niet meegenomen in de berekening (portefeuilleweging wordt hiervoor gecorrigeerd). De CO_2-intensiteit (WACI) van de portefeuille en van de benchmark is het gewogen gemiddelde van de CO_2-intensiteit per bedrijf (= de hoeveelheid uitstoot (in tonnen) per miljoen omzet) vermenigvuldigd met de portefeuilleweging. Scope 1 en 2 emissies worden gebruikt.
BRON	Sustainalytics & DPS
TARGET	Als target geldt een CO_2-reductiedoelstelling van 55% per 2030 ten opzichte van de nulmeting voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US en net zero (100% reductie) per 2050.
REALISATIE	Aandelen: -38% (actueel niveau 143 tCO_2e/$mln omzet) Investment Grade Credit: -15% (actueel niveau 178 tCO_2e/$mln omzet) High Yield US: -61% (actueel niveau 194 tCO_2e/$mln omzet)

Het daadwerkelijk wel of niet behalen van deze KPI kan pas na 2030 worden vastgesteld. Wel kunnen we in de tussentijd de voortgang van de CO_2-reductie monitoren. In figuur 2 op de volgende pagina is de CO_2-reductie voor de aandelen, investment grade credits en high yield US portefeuilles weergegeven. In de grafieken is ook een lineaire target lijn tussen 2016 en 2030 geïnterpoleerd. Deze target lijn geeft de theoretische reductie van de CO_2-uitstoot weer. In de praktijk is te zien dat het daadwerkelijke reductiepad afwijkt.

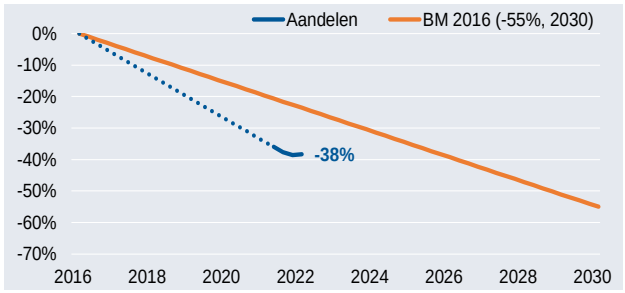
Dat is volgens verwachting, aangezien we weten dat de uitdagingen per beleggingscategorie verschillen waardoor bijvoorbeeld reductie in eerdere jaren minder voor de hand ligt dan in latere jaren. Daarbij is PDN zich bewust van het feit dat portefeuillemanagers de ruimte moeten krijgen om bedrijven met een hoge CO_2-uitstoot te bewegen naar meer reductie. Dat doen we onder andere door engagement waarbij aandeelhouderschap een voorwaarde is. Het kan dus noodzakelijk zijn om tijdelijk een hogere CO_2-uitstoot van de beleggingsportefeuilles te gedogen.

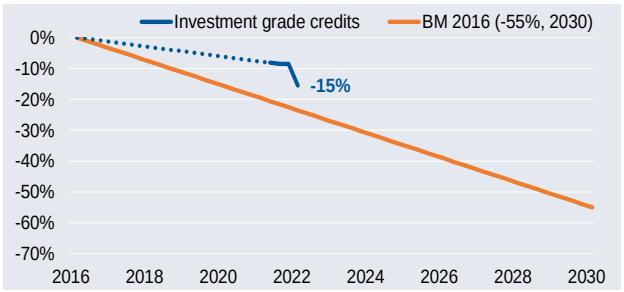
Voor de beleggingscategorieën aandelen en high yield US is duidelijk te zien dat de CO_2-reductie sneller gaat dan het theoretische lineaire reductiepad. Dit heeft met name te maken met het uitsluiten van ondernemingen met een hoge CO_2-intensiteit, waaronder energiebedrijven die veel omzet uit kolen halen, en het actief onder- en overwegen van individuele aandelen met een respectievelijk hoge- en lage CO_2-

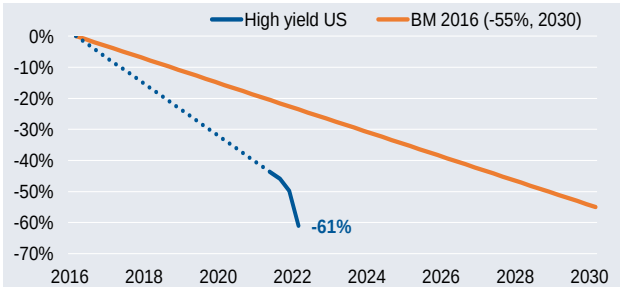
intensiteit. Hierdoor heeft de aandelenportefeuille de CO_2-intensiteit (WACI) per ultimo 2022 gereduceerd met 38% en de high yield US portefeuille met zelfs 61%.

Bij de investment grade credits portefeuille zien we een andere ontwikkeling. Met een reductie van 15% is het verlagen van de CO_2-intensiteit van de portefeuille minder snel op gang gekomen vergeleken met het lineaire reductiepad. Dit komt met name doordat de focus heeft gelegen op het investeren of desinvesteren van de bedrijven in de beleggingsportefeuille op basis van hun transitieplannen naar low-carbon productieprocessen. Het materialiseren van deze plannen in daadwerkelijke carbon reductie kost over het algemeen meer tijd dan het direct verkopen van bedrijven met een hoge CO_2-intensiteit.

Figuur 2. Verloop CO_2-emissies (WACI) voor aandelen, investment grade credits en high yield US

4. Impact investment

Met onze impact investments willen we naast het realiseren van financieel rendement ook een oplossing bieden voor verschillende maatschappelijke en duurzaamheidsuitdagingen. We sluiten hierbij aan bij de visie van de Verenigde Naties. Deze stelt dat voor een leefbare, duurzame wereld in 2030 alle 17 duurzame ontwikkelingsdoelen, ofwel Sustainable Development Goals, behaald moeten zijn. Wij definiëren een investering daarom als een impact investment wanneer er sprake is van een positieve bijdrage aan minstens één van de 17 Sustainable Development Goals (zie figuur 3).

Figuur 3. De 17 Sustainable Development Goals (SDG's)

Óf er sprake is van een positieve bijdrage, bepalen we met behulp van een eigen toetsingskader. We toetsen onder andere of er wordt bijgedragen aan één of meer subdoelen die per SDG zijn bepaald en of deze bijdrage voldoende substantieel is. Al sinds 2015 meten we de impact investeringen in de beleggingsportefeuille. Dat werd tot vorig jaar alleen gedaan voor de illiquide fondsbeleggingen, aangezien we daar het beste zicht hebben op de onderliggende beleggingen en met zekerheid kunnen vaststellen of een belegging daadwerkelijk bijdraagt aan een SDG. In de loop der jaren is ook steeds meer data beschikbaar gekomen voor onze andere (liquide) beleggingen, zoals onder andere de vastrentende- en aandelenportefeuilles. Om die reden hebben we in 2021 besloten te onderzoeken wat we voor deze beleggingen kunnen meten. Dit heeft tot een aantal belangrijke ontwikkelingen geleid, waaronder het opstellen van een doelstelling voor het percentage impact bonds. Dit is een specifieke subset obligaties waar veel data over beschikbaar is, met name omdat deze obligaties gericht worden uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten. Hierover wordt verderop in het duurzaamheidsverslag meer uitleg gegeven.

In het aankomende jaar gaan we verder met onderzoek naar het meten van de bijdrage van onze beleggingen aan de SDG's met als doel ook voor de overige vastrentende- en aandelenbeleggingen in kaart te brengen in welke mate ze bijdragen aan een betere wereld. In tabel 2 is een overzicht te zien van de impact investments van PDN per beleggingscategorie.

Tabel 2. Impact investments per beleggingscategorie

Impact investments PDN	KPI Impact Investment?	Toelichting
Liquide beleggingen		
Aandelen	☒	Verder onderzoek naar de bijdrage aan de SDG's.
Vastrentende waarden	☑	Sinds 2022 is er een KPI voor impact bonds in de obligatiemandaten. In 2023 wordt onderzoek gedaan naar de bijdrage aan de SDG's.
Illiquide fondsbeleggingen		
Infrastructuur	☑	Sinds 2019 worden impact investments in illiquide fondsbeleggingen gemeten en is er een KPI van toepassing.
Niet-beursgenoteerd vastgoed	☑	
Micro-financiering	☑	

Wat is impact?
Het Global Impact Investing Network (GIIN), een toonaangevende organisatie binnen de beleggingswereld als het gaat om impact beleggen, definieert impact beleggingen als investeringen die worden gedaan met de intentie om naast financieel rendement ook een positieve, meetbare impact op de maatschappij en het milieu te genereren. Daarbij onderschrijft het een aantal belangrijke elementen:

- ✓ **Intentionaliteit:** *de intentie van een belegger om via beleggingen een positieve sociale of ecologische impact te hebben, is essentieel voor impactbeleggen.*
- ✓ **Marktconforme rendementen binnen meerdere beleggingscategorieën**: *van impact-investeringen wordt verwacht dat ze een financieel rendement op kapitaal opleveren binnen alle beleggingscategorieën, waaronder ook illiquide categorieën zoals Private Equity of Infrastructuur.*
- ✓ **Impact meten:** *een kenmerk van impactbeleggen is de inzet van de belegger om de sociale en ecologische prestaties en voortgang van onderliggende investeringen te meten en te rapporteren, zoals bijvoorbeeld het aantal liters water bespaard of patiënten van zorg voorzien.*

We zijn ons bewust van het feit dat we volgens de definitie van GIIN nog stappen te maken hebben om écht te kunnen spreken van impact beleggen. De intentie en het kunnen behalen van marktconforme rendementen in verschillende beleggingscategorieën (o.a. aandelen, obligaties en infrastructuur) is aanwezig. Met name het meten van de impact van onze beleggingen is een element dat nog verder onderzocht moet worden.

Wat we in 2022 hebben gedaan op het gebied van impact investing

Illiquide fondsbeleggingen

Om onze impact te vergroten hebben we in 2021 al besloten om met onze impact investeringen de nadruk te leggen op een positieve bijdrage aan de focus SDG's: 3, 7, 12 en 13. Daarbij hebben we ook bepaald dat alle nieuwe infrastructuur en niet-beursgenoteerd vastgoed beleggingen een positieve bijdrage móeten leveren aan minimaal één focus SDG. Dat is best een uitdaging, maar omdat deze beleggingscategorieën zich in het bijzonder goed lenen voor impact investeringen niet onmogelijk. Zo hebben we in 2022 nieuwe investeringen gedaan (circa 100 miljoen euro) binnen de infrastructuurportefeuille in fondsen die bijdragen aan de energietransitie en het opwekken van duurzame energie. Daarnaast dragen ze ook bij aan SDG 9 (industrie, innovatie en infrastructuur) en SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen). In 2022 is onze totale allocatie naar deze beleggingen gestegen met circa 100 miljoen tot 344 miljoen euro. Dat staat gelijk aan ongeveer 5,0% van het totaal belegd vermogen.

Impact bonds

Naast de beleggingscategorieën niet-beursgenoteerd vastgoed en infrastructuur investeert PDN ook in zogenaamde impact bonds. Dat zijn obligaties uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten. Voorbeelden hiervan zijn social bonds zoals de financiering van de Europese Unie aan lidstaten tijdens de Coronapandemie, of zogenaamde sustainability-linked bonds die rentekorting geven aan bedrijven wanneer specifieke duurzaamheidsdoelstelling worden behaald. In 2021 is besloten een KPI op te stellen waarin een doelstelling is opgenomen van het percentage impact bonds in de vastrentende beleggingsportefeuilles. Vanaf 1 januari 2022 sturen we op deze doelstelling wat leidde tot een extra allocatie van 120 miljoen euro tot 370 miljoen euro naar impact bonds per ultimo 2022.

Liquide beleggingen en de bijdrage aan SDG's

Verder hebben we onderzocht hoe op een efficiënte en heldere manier inzichtelijk kan worden gemaakt in welke mate onze overige liquide beleggingen bijdragen aan de SDG's. In samenwerking met onze dataleveranciers wordt voor de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits, high yield US, high yield EU en beursgenoteerd vastgoed de SDG bijdrage gemeten.

Met de ervaring die we het afgelopen jaar hebben opgedaan, en nog steeds opdoen, kunnen we uiteindelijk bepalen of het wenselijk is om concrete SDG-ambities en targets vast te stellen voor deze beleggingscategorieën. Op dit moment is dat nog niet aan de orde, maar zien we het als aandachtspunt voor 2023 om hier in meer detail naar te kijken.

Voorbeelden van impact investments en duurzame investeringen in de portefeuille

Impact bonds

Sinds 2019 participeert PDN in Nederlandse groene staatsobligaties. In 2019 emitteerde de Nederlandse staat als eerste debiteur met een AAA-status zogenaamde green bonds. Een wereldwijde primeur. Deze green bonds zijn obligaties waarvan de opbrengst wordt toegerekend aan klimaat gerelateerde uitgaven en investeringen van de Nederlandse overheid. In het geval van deze eerste emissie ging het om hernieuwbare energieproductie (SDE regeling), isolatie van huurwoningen (STEP-regeling), uitgaven voor spoorinfrastructuur en klimaatadaptatie via het Deltafonds. Ook PDN heeft destijds fors ingetekend op deze financiering en deze obligatie is nog altijd aanwezig in de portefeuille van PDN.

Dit initiatief is later ook uitgerold bij andere Europese overheden welke allemaal een Green bond framework hebben opgezet waarbij klimaatdoelstellingen leidend zijn. De leningen welke onder een dergelijk framework zijn uitgegeven worden toegedeeld naar Klimaat en Energie (SDG 7 en 13). Ook PDN heeft financiering verstrekt aan deze initiatieven door het opnemen van diverse obligaties vanuit landen als Duitsland en Frankrijk.

PDN verstrekt ook leningen aan woningcorporaties in Nederland voor onder andere de verduurzaming van de sociale huurwoningen. Dit doet zij indirect via leningen aan de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) en Nederlandse Waterschapsbank (NWB). De Nederlandse woningcorporaties beheren circa 2,1 miljoen sociale huurwoningen, ruim een kwart van de totale Nederlandse woningvoorraad. De verduurzaming van deze huizen is daarom erg belangrijk.

Tenslotte heeft PDN green bonds van kwalitatief hoogwaardige Duitse debiteuren zoals Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) en Rentenbank in de portefeuille. Hiermee worden duurzame initiatieven ondersteund. Hiernaast zijn deze debiteuren (net als Bank Nederlandse Gemeenten) veelal leiders in duurzaamheid en omarmen verduurzaming in de samenleving.

Aandelen

Duurzaam investeren betekent voor PDN ook investeren in beursgenoteerde bedrijven die zich inzetten om producten te verduurzamen en zo bij te dragen aan een duurzamere wereld. Een voorbeeld van een duurzame investering binnen de Europese aandelenportefeuille is de investering in Siemens Energy AG. Dit bedrijf biedt producten en oplossingen gericht op energie en is met Siemens Gamesa wereldwijd actief in de duurzame windindustrie. Een ander voorbeeld is de investering in het logistiek vastgoedbedrijf SEGRO die een “koolstofarme groeistrategie” adopteert. SEGRO exploiteert en renoveert geïntegreerd en duurzaam logistiek vastgoed met regenwateropvang en zonnepanelen op het dak die rechtstreeks zijn aangesloten op de on-site batterijopslag en ingebouwde elektrische oplaadpunten (EV). SEGRO onderzoekt en pioniert op het gebied van koolstofabsorptie en compensatietechnologie voor haar portefeuille. SEGRO heeft hierbij als doel om in 2050 een klimaat-neutrale portefeuille te hebben door onder andere in te zetten op betaalbare en schone energie, duurzame infrastructuur en duurzaam grondstofgebruik (SDG 7, 13 en 12).

Infrastructuur

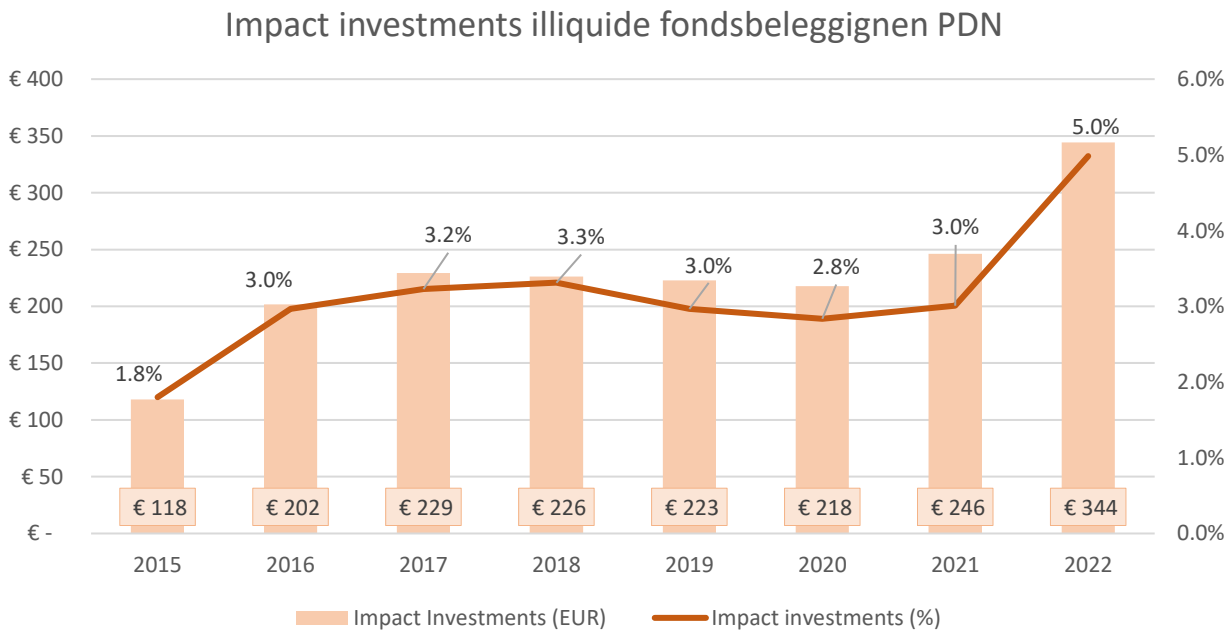
In de infrastructuurportefeuille wordt onder andere belegd in een aantal fondsen van First Sentier. Binnen deze fondsen worden onder andere investeringen gedaan in hernieuwbare energie. Eén van deze investeringen is het Zweedse bedrijf ForSea Ferries. Dit is een veerbootmaatschappij die vaart tussen Denemarken en Zweden. Gedurende de investeringsperiode is een deel van de vloot geëlektrificeerd. De omschakeling naar elektrische energie heeft geresulteerd in een enorme daling van de uitstoot van CO_2. De batterijen worden opgeladen met groene stroom uit wind, water en zonne-energie. Hierdoor produceren deze veerboten geen enkele uitstoot. Daarnaast hebben deze boten ook minder last van geluid en trillingen, wat positief is voor passagiers, omwonenden en het onderwaterleven. Met deze investering wordt een positieve bijdrage geleverd aan één van onze focus SDG’s: klimaat (SDG 13).

Realisatie KPI impact investments

KPI 2022	Impact Investments – illiquide fondsbeleggingen
OMSCHRIJVING	Het fonds merkt fondsbeleggingen als impact investment aan wanneer er sprake is van een positieve bijdrage aan minstens één van de 17 Sustainable Development Goals
MANIER VAN METEN	Hoogste van marktwaarde of commitment (contractuele toezegging) aan impact investments, in miljoenen euro's[3]
BRON	DPS
TARGET	Investeringen zoals door DPS aangemerkt als impact investments worden aangehouden in de beleggingsportefeuille
REALISATIE	€ 344 miljoen ✓

Het gecommitteerde bedrag aan fondsen dat een positieve bijdrage aan de SDG's levert, bedroeg eind 2022 ca. 5,0% van het totaal belegd vermogen (3,0% in 2021), komend van een niveau van 1,8% in 2015. Zie figuur 4 voor meer detail. In absolute termen is het totale gecommitteerde vermogen aan impact investeringen met circa € 100 miljoen toegenomen tot € 344 miljoen. De voornaamste reden voor deze aanzienlijke stijging gedurende 2022 zijn commitments aan twee nieuwe investeringsfondsen in de infrastructuur portefeuille die een focus hebben op duurzame energie opwekking en de algehele energietransitie. Hierbij wordt ook een minimum allocatie percentage van investeringen die bijdrage aan SDG's 7, 9, 11 en 13 toegepast.

Figuur 4. Verloop impact investment beleggingsfondsen

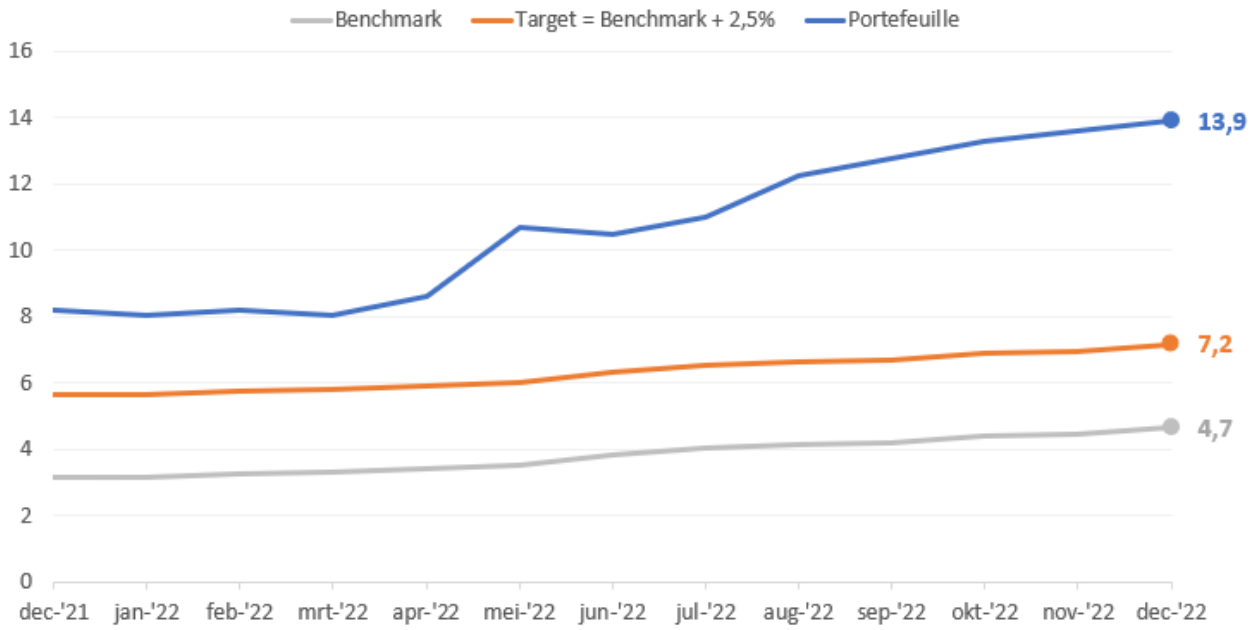
[3] Investeringen waarvan de positie wordt afgebouwd worden gemeten op basis van marktwaarde in plaats van op basis van gecommitteerde waarde.

KPI 2022	Impact Investments – Impact Bonds
OMSCHRIJVING	Het fonds merkt impact bonds aan als obligaties uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten
MANIER VAN METEN	Marktwaarde aan investeringen zoals door DPS aangemerkt als impact bonds in de beleggingsportefeuille in miljoenen euro's
BRON	DPS/Bloomberg
TARGET	Een geaggregeerde targetallocatie naar impact bonds van 2.5% boven de benchmark voor de beleggingscategorieën staats- en bedrijfsobligaties
REALISATIE	13,9% (+6,7% t.o.v. target) ✓

Binnen de staats- en bedrijfsobligaties kan positief aan SDG's worden bijgedragen door te beleggen in zogenaamde impact bonds: green bonds, social bonds en sustainability-linked bonds. Per ultimo 2021 zijn we begonnen met het meten van het percentage impact bonds in onze beleggingsportefeuille.

Figuur 5 geeft het verloop van het geaggregeerde percentage aan impact bonds weer binnen alle obligatiemandaten: nominale staatsleningen, inflation-linked bonds, investment-grade credits, high yield EU, high yield US en emerging markets debt. Zoals te zien is in de figuur, wordt 13,9% van deze beleggingsportefeuilles belegd in impact bonds, wat 6,7% meer is dan de target. Hiermee is de KPI (2.5% meer dan de benchmark) voor 2022 behaald.

Figuur 5. Verloop percentage impact bonds in vastrentende waarden

5. Engagement

We willen dat onze beleggingen zoveel mogelijk positieve impact en bij voorkeur zo weinig mogelijk negatieve impact op de wereld hebben. We zijn van mening dat het beïnvloeden van bedrijven om hun gedrag te veranderen met behulp van engagement in combinatie met stemmen, de meest effectieve manier is om dit te bereiken. We hebben engagement daarom al sinds 2018 hoog in het vaandel staan. Met engagement sporen we bedrijven aan om te zorgen voor een positieve ontwikkeling op het gebied van maatschappelijke (duurzaamheids-)vraagstukken en in het bijzonder op het gebied van onze focus SDG's. De engagement activiteiten besteden we uit aan een hierin gespecialiseerd bedrijf, Columbia Threadneedle Investments (hierna CTI). CTI treedt namens meerdere institutionele beleggers als engagementpartij op, wat het op een efficiënte manier mogelijk maakt om samen met andere institutionele beleggers hierin samen op te trekken. Door deze collectieve aanpak worden we serieuzer genomen door de bedrijven waar we de dialoog mee aangaan, het gaat immers om een groep aandeelhouders in plaats van een enkele. Tegelijkertijd wordt door deel te nemen aan een collectief engagement programma met meer bedrijven gesproken dan alleen diegene die in onze beleggingsportefeuille zitten, wat de impact van PDN verder vergroot.

Engagement proces

Een engagement traject bestaat uit vier fases. Het begint bij het vaststellen van een bedrijfsspecifieke doelstelling. Daarna treedt CTI in contact met het desbetreffende bedrijf om de vastgestelde problemen aan te kaarten. Hierna wordt door CTI gemonitord in hoeverre het bedrijf toezeggingen doet om het probleem aan te pakken tot aan het moment dat de problemen zijn opgelost en de doelstelling zijn behaald. Helaas is dat laatste niet altijd het eindstation van een engagement traject. Bedrijven kunnen ergens tijdens deze fases 'niet thuis geven' waardoor een engagement traject moet worden afgebroken.

Doelstelling van engagement

CTI start een engagementtraject met bedrijven die gedrag vertonen dat niet in lijn ligt met de principes van de UN Global Compact en waar (potentiële) negatieve impact is geïdentificeerd. Bij zo'n engagementtraject horen hoofdzakelijk een viertal doelstellingen:

1. *De negatieve impact moet worden beëindigd;*
2. *De onderneming moet zorgen voor herstel en/of verhaal voor benadeelden;*
3. *De onderneming moet voldoende maatregelen nemen om toekomstige incidenten te voorkomen;*
4. *De onderneming moet transparant zijn over de genomen maatregelen.*

Met deze bedrijven maakt CTI tijdsgebonden afspraken en monitort de voortgang. Indien nodig betrekt CTI daarbij stakeholders, inclusief benadeelden. Daarbij wordt in het bijzonder gericht op ESG-onderwerpen die:

- ✓ *Financieel materieel zijn;*
- ✓ *De meest ernstige negatieve impact voor samenleving en milieu veroorzaken;*
- ✓ *Voor zijn deelnemers van belang zijn.*

Monitoring en beoordeling

Een engagementtraject wordt door CTI als succesvol beoordeeld, wanneer alle tijdgebonden doelen bereikt zijn. Tussentijds wordt ook door CTI beoordeeld of er sprake is van voldoende voortgang. Vastlopende of niet-succesvolle engagementtrajecten krijgen een slechte beoordeling ('poor'). Wanneer een engagementtraject met een bedrijf drie jaar achtereenvolgens deze beoordeling krijgt wordt besloten in hoeverre beleggen in dat bedrijf nog zinvol is.

Wanneer het engagement op het gebied van één van onze focus SDG's betreft én er is geen sprake van bijzonder omstandigheden die voortgang van beleggen in het bedrijf rechtvaardigen zal het bedrijf worden uitgesloten.

Wat we in 2022 hebben gedaan op het gebied van engagement

Uitbreiding engagementbeleid

In 2021 hebben we ons engagementbeleid uitgebreid om onze invloed gerichter in te zetten op de bedrijven die raken aan onze eigen focus thema's. We verwachten hiermee in het bijzonder een bijdrage te leveren aan de SDG's 3, 7 ,12 en 13. In 2022 hebben we hier ook de bestaande KPI voor aangepast zodat we als pensioenfonds inzicht hebben in hoeverre we daadwerkelijk de dialoog voeren over deze onderwerpen en hoe dit in de loop der tijd verbetert. We hebben ons hierbij voor 2022 als doelstelling gesteld dat minimaal 25% van het totaal aantal engagements gericht is op de focus SDG's.

Daarnaast zijn we ook van mening dat engagement zonder duidelijke doelstellingen en gevolgen minder effectief is. Engagementtrajecten kunnen lang duren. Zolang er voldoende voortgang geboekt wordt is dat geen probleem. Maar wanneer dat niet het geval is en bedrijven geen gehoor geven aan onze oproep tot verandering moeten er ook gevolgen zijn. Met die reden hebben we in ons engagementbeleid opgenomen dat bedrijven worden uitgesloten wanneer drie jaar lang geen voortgang in een engagementtraject gericht op onze focusthema's is én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.

Voorbeelden van engagement vooruitgang

Acces to medicine

CTI heeft, onder andere namens PDN, met GSK, AstraZeneca en Novartis gesproken over toegang tot geneesmiddelen. Er is gesproken met de ondernemingen over hun scores in de Access to Medicine Index, een initiatief dat inzichtelijk maakt wat het beleid is van geneesmiddelenfabrikanten om de allerarmsten van de nodige medicijnen te voorzien, en de manier waarop zij de bevindingen van de index gebruiken. Daarbij zijn drie ontwikkelingen zichtbaar. Ten eerste zijn de toegangsstrategieën in de sector toegenomen en is de kloof tussen de bedrijven kleiner geworden. Ten tweede wordt de index algemeen erkend en "houdt het bedrijven scherp", vooral wat betreft de toegangsstrategieën voor de armste in de wereld. Ten slotte worstelt de industrie met het meten van het effect van hun toegangsstrategieën en gebruikt zij vaak uiteenlopende meetmethoden om dit vast te stellen.

Climate Action 100+

PDN is via CTI samen met andere financiële instellingen aangesloten bij de Climate Action 100+. Climate Action 100+ is een initiatief dat is opgezet door een groep van beleggers om ervoor te zorgen dat 's werelds grootste uitstoters van broeikasgassen de nodige actie ondernemen tegen klimaatverandering. Meer dan 700 beleggers wereldwijd, verantwoordelijk voor een beheerd vermogen van meer dan 65 biljoen dollar, gaan in gesprek met bedrijven bij het verbeteren van het beleid inzake klimaatverandering, het terugdringen van emissies en het verbeteren van klimaatgerelateerde rapportages. Climate Action 100+ heeft ook in 2022 veel vooruitgang geboekt bij bedrijven waarmee het een dialoog voert. Een mooi voorbeeld hiervan is Stellantis NV.

Stellantis is een van de grootste autofabrikanten ter wereld en heeft ruim 300.000 werknemers in meer dan 130 landen. Het bedrijf is het resultaat van een fusie in 2021 van het Italiaanse-Amerikaanse Fiat Chrysler Automobiles (FCA) en het Franse PSA Group. FCA liep van oudsher achterop bij de sector voor wat betreft klimaatverandering en elektrische auto's, terwijl PSA juist tot de voorlopers behoorde. Stellantis was in 2021 relatief traag met de publicatie van info over de klimaatambitie, -strategie en het -beheer.

CTI heeft Stellantis het afgelopen jaar zes keer gesproken over klimaatverandering, o.a. met het hoofd Sustainability, de Strategy Lead en de CFO. In deze gesprekken werd Stellantis verzocht om een ambitieus net zero streefdoel te formuleren en in te zetten op een voortvarende strategie voor elektrische auto's. Daarnaast werd uitgebreid feedback gegeven over de specifieke best practice maatstaven aan de hand waarvan de klimaatprestaties kunnen worden beoordeeld. Inmiddels is de onderneming afgekomen met het strategisch plan voor de komende tien jaar, inclusief een net zero uitstootdoel voor 2038 (ter beeldvorming: Mercedes streeft naar net zero in 2039 en VW en BMW 2050) in de gehele keten, naast een verlaging van de uitstootintensiteit van 50% in 2030. Er is verder een omzetdoel voor 2030 geformuleerd van 100% elektrische personenauto's in Europa en 50% elektrische personenauto's en kleine vrachtwagens in de VS.

Verantwoorde productie

Ook op het gebied van ons focusthema "Grondstoffen en circulariteit" voert CTI namens PDN de dialoog met bedrijven. Een voorbeeld hiervan is Mettler-Toledo, een multinationale fabrikant van weegschalen en analytische instrumenten. Het is de grootste leverancier van weeginstrumenten voor gebruik in laboratorium-, industriële en levensmiddelendetailhandel.

CTI sprak met het bedrijf over een reeks ESG-onderwerpen die rechtstreeks verband houden met SDG-doelstellingen, waaronder strategieën voor verantwoorde inkoop. Het bedrijf heeft meerdere processen en methoden om leveranciers te controleren en hun prestaties te verbeteren, maar bij de inkoop uit China is er mogelijk nog meer ruimte voor het bedrijf om het gebruik van plastic in verpakkingen te verminderen. In 2022 heeft Mettler-Toledo nieuwe doelstellingen geformuleerd voor duurzame verpakkingsmaterialen, waaronder >80% uit gerecyclede of gecertificeerde duurzame bronnen en >95% makkelijk recyclebaar of composteerbaar in 2025.

Uitfasering van Kolen

Het Duitse RWE is actief in de opwekking, transmissie en distributie van elektriciteit en gas. Het concern heeft als een van de laatste Europese nutsbedrijven nog belangen in kolenmijnen en -centrales. RWE is geraakt door de invasie van Oekraïne door Rusland en het effect daarvan op de energie- en gasprijzen in de EU, wat weer van invloed is op de CO_2-reductiestrategie. RWE heeft in opdracht van de Duitse overheid 1,3 GW aan gesloten kolencentrales heropend, tot maart 2024.

CTI heeft in 2022 meerdere keren met het IR-team en hoofd duurzaamheid van RWE gesproken over de gevolgen van de Europese energiesituatie op net zero en over de biodiversiteits- en klimaatrisicobenadering. De verwachting voor wat betreft de afbouw van kolen zijn gedeeld, namelijk dat RWE duidelijke plannen formuleert voor de uitfasering na 2024 van de heropende centrales en dat er, zodra de Duitse overheid de uitfasering van kolen naar voren haalt, weer gewerkt wordt met een wetenschappelijk onderbouwd doel van 1,5°C. Er is ook gesproken over de plannen van RWE om een aantal centrales om te bouwen naar biomassa. Daarbij zijn met name zorgen geuit over de inkoop van biomassa bij Oost-Europese landen met slecht bosbeheer. RWE verzekerde dat de korte termijn investeringsdoelen voor duurzame energie omhooggaan, al verlegt de regiofocus zich mogelijk vanwege het veranderende politieke landschap van de VS en het VK naar Duitsland.

Biodiversiteit

De lucht die je inademt, het water dat je drinkt en het voedsel dat je eet: alles draait om biodiversiteit. En dus vormt de omvang van het huidige biodiversiteitsverlies een existentiële bedreiging voor de ecosystemen waarop ons economisch en maatschappelijk welzijn gebaseerd is. Om die reden is CTI, mede namens PDN, twee jaar geleden een engagementproject op dit onderwerp gestart. Inmiddels wordt via dit project met 21 bedrijven in de sectoren transport, financiën, niet-duurzame consumptiegoederen en grondstofwinning een dialoog gevoerd om schadelijke activiteiten voor de wereldwijde biodiversiteit te stoppen.

Zo wordt er bijvoorbeeld gesproken met Maersk, een Deense internationale containerrederij, om een evaluatie van de natuurrisico's en -effecten zoals aanbevolen door de Taskforce for Nature-related Financial Disclosures (TNFD) en met Associated British Foods, een Britse retail- en voedingsmultinational, over hoe de organisatie natuurperspectief kan integreren in het centrale bestuur van de divisies, inclusief het formuleren van biodiversiteitsbeleid.

Daarnaast heeft Shell de biodiversiteitstoezeggingen versterkt met een serie doelen in het kader van net zero en een overkoepelende ambitie om een positieve invloed op biodiversiteit uit te oefenen. Zo geeft het bedrijf aan: "Onze nieuwe projecten in gebieden rijk aan biodiversiteit (kwetsbare leefgebieden) werken per saldo positief uit op de biodiversiteit. De implementatie start in 2021. Onze natuurlijke oplossingenprojecten, die land beschermen, transformeren of herstellen, zorgen voor net positieve impact op biodiversiteit. We herplanten bossen, gaan ontbossing tegen bij nieuwe activiteiten, terwijl we zorgen voor biodiversiteit en natuurbehoud."

Realisatie KPI engagement

KPI 2022	Voortgang op de doelstellingen waartoe engagement is ingezet
OMSCHRIJVING	Het fonds voert actief en reactief engagement over de Europese, Amerikaanse, Emerging Markets, Pacific Rim en Beursgenoteerd Vastgoed aandelenportefeuilles en met betrekking tot Europese en Amerikaanse bedrijfsobligaties. Met het engagementprogramma wordt in het bijzonder een positief effect op SDG 3,7,12 en 13 nagestreefd.
MANIER VAN METEN	Aantal met engagements bereikte milestones zoals door Columbia Threadneedle Investments geformuleerd in een jaar als % van het totaal aantal bedrijven waarmee engagement heeft plaatsgevonden in dat jaar. Daarnaast meet het fonds het aantal engagements met een focus op SDG 3,7,12 en 13.
BRON	CTI
TARGET	1. Minimaal 50% van het totaal aantal engagements in een jaar hebben een milestone bereikt. 2. Minimaal 25% van het totaal aantal engagements hebben een focus op SDG 3,7,12 en 13.
REALISATIE	1. 36%. Er zijn 145 milestones bereikt ten opzichte van de 406 bedrijven waarmee engagement is gevoerd. 2. 45% van de gevoerde engagements hadden een link met onze focus SDG's (3, 7, 12, 13)

De KPI's die toezien op de voortgang van onze engagementactiviteiten, bestaan uit twee componenten. De eerste component ziet toe op het daadwerkelijk bereiken van doelen met de bedrijven waarmee we in gesprek gaan. Vorig jaar hebben we hier een ambitieuze target voor opgesteld: bij 50% van de bedrijven waarmee we een engagementtraject uitvoeren willen we een milestone bereiken. Die target hebben we helaas niet gehaald. Bij alle 406 bedrijven waarmee CTI, namens PDN, in dialoog is of was hebben we 145 milestones bereikt. Daarmee wordt de ambitie van deze target nogmaals onderstreept. De tweede target, het aantal engagements dat op het gebied van onze focus SDG's wordt uitgevoerd, is wel behaald. Bijna de helft (45%) van al deze trajecten had een focus op SDG 3, 7, 12 of 13. Het merendeel hiervan had betrekking op verantwoorde consumptie en productie (SDG 12) en klimaatactie (SDG 13).

KPI 2022	Uitsluiting bedrijf in geval van 3 jaar op rij onvoldoende voortgang met engagement op het gebied van één van de focus SDG's
OMSCHRIJVING	Er mag niet worden belegd in een bedrijf en een bestaand aandeel in een bedrijf wordt verkocht, wanneer het engagementtraject met het bedrijf 3 jaar achtereenvolgend van Columbia Threadneedle Investments een 'poor' beoordeling krijgt én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13. Indien er sprake is van bijzondere omstandigheden kan het bestuur besluiten hiervan af te wijken. Er mag weer belegd worden in het bedrijf zodra het bedrijf weer een beoordeling 'adequate' of 'good' ontvangt.
MANIER VAN METEN	Een engagementtraject met het bedrijf krijgt 3 jaar achtereenvolgend van Columbia Threadneedle Investments een 'poor' beoordeling én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.
BRON	CTI
TARGET	Er is niet belegd in een bedrijf en een bestaand aandeel in een bedrijf is verkocht, wanneer het engagementtraject met het bedrijf 3 jaar achtereenvolgend van Columbia Threadneedle Investments een 'poor' beoordeling krijgt én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.
REALISATIE	Resultaat op deze KPI kan pas in 2025 worden gemeten.[4]

[4] Deze KPI is medio 2022 ingegaan en is van toepassing op een periode van 3 aansluitende jaren vanaf 2022. Daarom zal pas voor het eerst in het duurzaamheidsverslag over 2025 worden gerapporteerd over het behaalde resultaat op deze KPI. Deze KPI valt niet onder de assurance scope van dit duurzaamheidsverslag over 2022.

6. Stembeleid en Corporate Governance

Zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven ziet PDN engagement in combinatie met stemmen als de meest effectieve manier om bedrijven te beïnvloeden. Daarbij is stemmen een essentieel onderdeel. Als aandeelhouder hebben we namelijk direct invloed op de bedrijfsvoering door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen over bijvoorbeeld de (her)benoeming van bestuursleden of het al dan niet aannemen van een klimaatplan. Ons stemrecht kan gebruikt worden als escalatiestap om bedrijven tijdens een engagementtraject een bepaalde richting op te bewegen. Zonder dat stemrecht is engagement minder effectief waardoor het lastiger wordt om het gedrag van bedrijven te veranderen. Om die reden vinden we gebruik maken van ons stemrecht zo belangrijk.

Omdat we wereldwijd in heel veel ondernemingen beleggen hebben we, net als de uitvoering van ons engagementbeleid, ook de uitvoering van ons stembeleid uitbesteed aan CTI. Daarnaast is het belangrijk dat het stembeleid en engagementbeleid elkaar versterken. Daarom worden de stembeslissingen van CTI mede gevoed uit het engagementprogramma dat CTI namens PDN voert. Zorgpunten uit het engagementprogramma worden bij het stemmen meegenomen. Stemmen kan dan als escalatiestap worden toegepast wanneer het engagementtraject bij een bedrijf niet voldoende voortgang laat zien. CTI stemt bijvoorbeeld in geval van achterblijven van het bedrijf op het gebied van het thema klimaatverandering tegen de benoeming van minimaal de voorzitter van de audit commissie. De stemrichtlijnen zijn te vinden op de website van PDN via deze link.

Bij het stemmen staan langetermijnwaardecreatie en de focus SDG's van het pensioenfonds centraal. Dit wil zeggen dat het pensioenfonds naast het aanzetten tot goed ondernemingsbestuur (bijvoorbeeld over het afleggen van verantwoording, bevorderen van transparantie of het voeren van een rechtvaardig beloningsbeleid), extra nadruk legt op de onderwerpen die spelen bij de focus SDG's. Zo stemt CTI namens PDN bij bedrijven in hoog risicosectoren (utilities, materials, energy, transport) tegen benoemingen van bestuurders die geen informatie verschaffen over eigen CO_2-uitstoot en CO_2-reductiedoelen en geen informatie verschaffen over risicobeheersing. Ook stemt CTI namens PDN tegen bedrijven die slecht scoren op de ranglijst van bedrijven die de grootste impact hebben op ontbossing.

Op onze website publiceren we ieder kwartaal hoe CTI namens PDN heeft gestemd op de algemene vergadering van de ondernemingen waarin we beleggen. Dat doen we per individuele onderneming en per stempunt en is te vinden op de website van PDN via deze link.

Wat we in 2022 hebben gedaan op het gebied van stemmen

Per 1 november 2021 is het stembeleid uitgebreid en wordt, zoals eerder benoemd, gebruik gemaakt van de diensten van CTI. Vanaf 2022 wordt daarmee niet langer alleen voor de Nederlandse, maar voor alle wereldwijde beursgenoteerde beleggingen gestemd. Door deze uitbreiding is er het afgelopen jaar in 1.095 aandeelhoudersvergaderingen op meer dan 13.000 voorstellen gestemd. Op meer dan 20% van de voorstellen heeft CTI namens PDN tegen- of blanco gestemd of zich onthouden van stemming. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij bedrijven die achterblijven op het gebied van de thema's Klimaat/Environment, Social en Governance (ESG). CTI stemt bij bedrijven die achterblijven op het gebied van ESG namens PDN, tegen de herbenoeming van bestuursleden of keurt de financiële verslagen of andere bestuursmoties van deze bedrijven niet goed. PDN laat haar stem dus horen, ook wanneer we het niet eens zijn met de voortgang die bedrijven boeken op het gebied van ESG

Voorbeelden van ons stemgedrag in 2022

Goede gezondheid en welzijn (SDG 3)

- ✓ Op de aandeelhoudersvergadering van de farmaceut **Johnson & Johnson** diende Oxfam America een resolutie in om meer inzicht te krijgen in de prijsstelling van de COVID-19 vaccins en hoe overheidssubsidies hier invloed op hebben gehad. PDN heeft 'vóór' deze resolutie gestemd. Het is van belang inzicht te krijgen in hoeverre het bedrijf de wereldwijde beschikbaarheid van het vaccin, met name in ontwikkelingslanden, heeft meegewogen in haar prijsstelling.

Klimaat en duurzame energie (SDG 7 & 13)

PDN is, via CTI, sterk betrokken bij het gezamenlijk engagementinitiatief Climate Action 100+. Veel contacten gingen het afgelopen kwartaal over de score van de bedrijven in de tweede editie van de Net Zero Benchmark (NZB) van CA100+, over verbeterpunten en prioriteiten. Tijdens het afgelopen AVA-seizoen was dit ook terug te zien, waar een flink aantal klimaatmoties ingediend werden, o.a. over afstemming op de klimaatdoelen van Parijs. Hieronder een aantal voorbeelden van hoe PDN heeft gestemd:

- ✓ **Shell** vroeg haar aandeelhouders op 24 mei 2022 in te stemmen met zijn Energie Transitie Voortgangsrapport. Een rapport waarin het bedrijf uitlegt welke stappen het zet om naar een netto CO_2-uitstoot van nul te komen. PDN heeft tegen gestemd. Hoewel we de voortdurende inspanningen van het bedrijf op weg naar 'net zero' waarderen, zijn we bang dat de tussentijdse doelstellingen niet zullen leiden tot de absolute emissiereductie die nodig is om aan te sluiten bij een 1,5°C-scenario. Het buitenmatig vertrouwen op "Nature-based solutions" (NBS) is ook een zorg, gezien de bestaande problemen met additionaliteit, landgebruik en mogelijke sociale problemen. Wij geloven dat het voor Shell mogelijk is om zijn plan te verbeteren en kijken uit naar voortdurende engagementgesprekken.

- ✓ Op de AVA van **ExxonMobil** werd opnieuw een aandeelhoudersresolutie ingediend die het bedrijf vraagt te onderzoeken hoe de assumpties van het International Energy Agency's "Net Zero by 2050 pathway" effect hebben op de huidige inschatting van kosten, waarderingen, omzet en alle onderliggende elementen uit de jaarrekening. In tegenstelling tot vorig jaar stemde meer dan 50% van de aandeelhouders voor, waaronder ook PDN. We zien dit als een belangrijke ontwikkeling omdat het een essentiële taak is van ExxonMobil om de voortdurende risico's van klimaatverandering in kaart te brengen. Niet alleen om gerichter en beter bij te kunnen dragen aan de energietransitie, maar ook om het financiële risico dat hier mee gepaard gaat op een adequate manier te kunnen mitigeren.

Verantwoorde productie (SDG 12)

- ✓ Op de AVA van **Amazon** stemde 48% van de aandeelhouders voor een resolutie die het bedrijf vraagt om te rapporteren over het gebruik van plastic verpakkingen en het formuleren van een aanpak om dit gebruik te reduceren. Ook CTI, namens PDN, stemde voor het aannemen van dit voorstel. Helaas net geen meerderheid, maar aangezien 58% van de "non-management" aandeelhouders 'voor' stemden een belangrijk signaal richting Amazon waardoor er de komende tijd wel aandacht besteed moet worden aan dit onderwerp.

Realisatie KPI stemming 2022

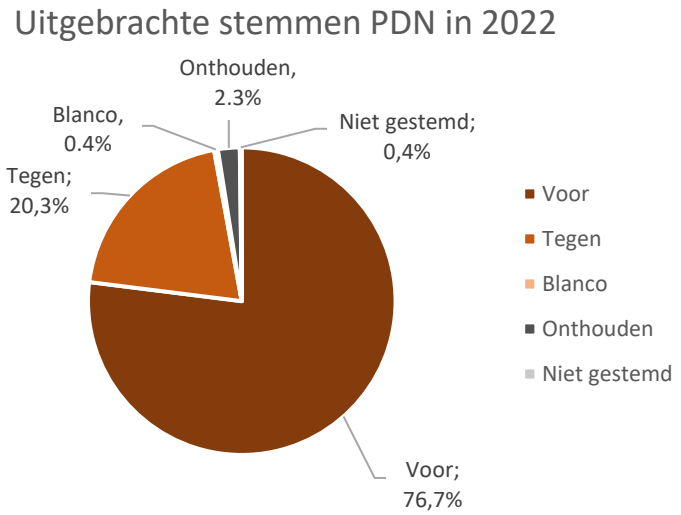
KPI 2022	Percentage aandeelhoudersvergaderingen waarop is gestemd
OMSCHRIJVING	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie.
MANIER VAN METEN	Percentage aandeelhoudersvergaderingen waarop is gestemd als percentage van het totaal aantal vergaderingen.
BRON	Columbia Threadneedle Investments
TARGET	Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de aandeelhoudersvergaderingen namens PDN gestemd.
REALISATIE	99%

KPI 2022	Percentage uitgebrachte stemmen op voorstellen
OMSCHRIJVING	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie.
MANIER VAN METEN	Het totaal aantal voorstellen waar het fonds op heeft gestemd als % van het totaal aantal voorstellen.
BRON	Columbia Threadneedle Investments
TARGET	Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de voorstellen namens PDN gestemd
REALISATIE	99%

In 2022 hebben er 1.097 aandeelhoudersvergaderingen plaatsgevonden voor alle beursgenoteerde bedrijven in de portefeuille van PDN. Op 1.090 van die vergaderingen heeft CTI namens PDN kunnen stemmen. Voor 7 vergaderingen was dat niet mogelijk door geldende liquiditeit beperkende voorwaarden. Daarmee is de KPI strikt genomen niet behaald, echter is PDN tevreden met het resultaat dat er waar mogelijk op elke aandeelhoudersvergadering is gestemd.

Op alle 1.097 aandeelhoudersvergaderingen is er op meer dan 13.000 voorstellen gestemd. Zoals hierboven benoemd, was het niet mogelijk om op een aantal aandeelhoudersvergaderingen te stemmen waardoor in totaal op 0,4% van het aantal voorstellen niet gestemd is. Op de overige 99,6% is wel gestemd. In figuur 6 is te zien hoe vaak er voor, tegen, blanco of onthouden is van stemmen. Ook hier is strikt genomen de KPI voor het stemmen op voorstellen niet behaald, maar is PDN tevreden met de stemactiviteit die het heeft laten zien in 2022.

Figuur 6. Stemstatistieken 2022

7. Uitsluiting

Wij willen met onze beleggingen enerzijds een positieve impact maken en anderzijds een negatieve impact op de wereld vermijden. We geloven dat het beïnvloeden van bedrijven om hun gedrag te veranderen met behulp van engagement in combinatie met stemmen de meest effectieve manier is om dit te bereiken. Helaas is het niet altijd mogelijk om met behulp van engagement en stemmen onze negatieve impact drastisch te verlagen. Daarom sluiten we sommige bedrijven en landen uit van belegging. Hiermee borgen we een duidelijke ondergrens op het gebied van duurzaamheid, gebaseerd op onze normen en waarden. Een minimale duurzaamheidsnorm.

Die minimale duurzaamheidsnorm wordt vormgegeven op basis van twee kenmerken: product en gedrag. Productgroepen die we bijvoorbeeld uitsluiten zijn controversiële wapens, clustermunitie en tabak. Bedrijven of landen die we uitsluiten op basis van hun gedrag zijn gebaseerd op de 10 principes van de VN Global Compact en internationale sanctielijsten van de VN Veiligheidsraad, Nederland en-of de Europese Unie. Bij ernstige en structurele schending worden landen en bedrijven toegevoegd aan onze uitsluitingenlijst.

Wat we in 2022 hebben gedaan op het gebied van uitsluiting

Uitsluiten van Russische beleggingen

In het afgelopen jaar is de crisis rond Oekraïne geëscaleerd tot een oorlog, waarbij ontzettend veel slachtoffers vallen en een vreedzame oplossing helaas nog niet in zicht lijkt. Naast grote humanitaire gevolgen, heeft het conflict in Oekraïne ook economische gevolgen. Verschillende landen en bedrijven hebben sancties ingesteld en de ontwikkelingen volgen elkaar snel op. PDN heeft zijn uitsluitingenbeleid ook aangescherpt door alle Russische bedrijven uit te sluiten. Dit betekent dat de bestaande Russische aandelen zoveel mogelijk afgebouwd werden en dat geen nieuwe beleggingen mogen worden gedaan. Russische staatsleningen werden al uitgesloten o.b.v. EU-sanctiewetgeving.

Een aantal voorbeelden van landen en ondernemingen die zijn uitgesloten

- ✓ Adani Enterprises. Adani Enterprises is verantwoordelijk bevonden voor ernstige en langdurige milieuschade en overtredingen van de regelgeving in India. Het bedrijf is tevens betrokken bij controversiële projecten in Australië en India.

- ✓ Afghanistan. Na de terugtrekking van Amerikaanse troepen uit Kabul eind 2021, kwam de Taliban alweer vrij snel aan de macht. De lopende internationale sancties tegen de Taliban zijn daarmee ook, voor een groot gedeelte, verlegd naar het land Afghanistan.

- ✓ Athabasca Oil Corporation. Een bedrijf dat zich richt op de exploratie, ontwikkeling en productie van bitumen uit oliezanden in de Athabasca-regio in Alberta, Canada, samen met andere lichte olie- en aardgasbronnen. De inkomsten uit de winning van oliezanden wordt geschat op 75% van de totale inkomsten waardoor het bedrijf wordt uitgesloten.

- ✓ British American Tobacco. Dit bedrijf is actief in de productie, distributie en verkoop van een uitgebreid assortiment sigaretten, tabak, vloeipapier, sigaren en e-sigaretten. De merken van het bedrijf zijn onder meer Dunhill, Kent, Lucky Strike, Pall Mall, Vogue, Viceroy en Rothmans.

- ✓ China Northern Rare Earth. China Northern Rare Earth heeft veel kritiek gekregen op het beheer van radioactieve residuen. De Chinese regering heeft het beheer als ontoereikend werd beschouwd. Het bedrijf wordt verantwoordelijk geacht voor ernstige gevolgen voor het milieu en de gezondheid.

- ✓ CONSOL Energy Inc. Het grootste deel van de omzet wordt gerealiseerd met de productie en export van thermische steenkool.

- ✓ Gazprom. Het grootste bedrijf in Rusland en het grootste aardgasbedrijf ter wereld dat voor de meerderheid in handen is van de Russische staat. Dit bedrijf wordt uitgesloten op basis van de wereldwijde sancties tegen Rusland naar aanleiding van de invasie van Oekraïne.

- ✓ Raytheon Technologies. De wapens van Raytheon Technologies zijn in verband gebracht met vermeende onwettige aanvallen op burgerobjecten in Jemen, waarbij een groot aantal slachtoffers is gevallen.

- ✓ Teva Pharmaceutical Industries (Teva). Teva Pharmaceutical Industries en haar dochterondernemingen worden geconfronteerd met beschuldigingen van concurrentiebeperkende praktijken, waaronder prijsafspraken voor generieke geneesmiddelen in de VS, en waren betrokken bij gevallen van corruptie in verschillende landen.

Realisatie KPI uitsluiting 2022

KPI 2022	Belegd vermogen in uitgesloten bedrijven
OMSCHRIJVING	Het fonds belegt niet in bedrijven die conform het uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving uitgesloten zijn. De screening vindt op kwartaalbasis plaats.
MANIER VAN METEN	Percentage van het belegd vermogen in uitgesloten individuele ondernemingen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.
BRON	Sustainalytics & DPS
TARGET	Maximaal 0%
REALISATIE	0% ✓

KPI 2022	Belegd vermogen in uitgesloten landen
OMSCHRIJVING	Het fonds belegt niet in landen die conform het uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving zijn uitgesloten.
MANIER VAN METEN	Percentage van het belegd vermogen in uitgesloten landen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.
BRON	Sustainalytics & DPS
TARGET	Maximaal 0%
REALISATIE	0% ✓

Onze KPI bij uitsluitingen houdt in dat we geen beleggingen aanhouden in bedrijven en landen, exclusief onze fondsbeleggingen, die op onze uitsluitingenlijst staan. Dit target hebben we gehaald. Binnen een kwartaal na screening werden individuele beleggingen in bedrijven en landen die op de uitsluitingenlijst stonden verkocht. PDN sluit eind 2022 in totaal 168 bedrijven en 14 landen van het beleggingsuniversum uit. Dit zijn 37 bedrijven en 1 land meer in vergelijking met eind 2021.

8. Implementatie duurzaamheidswetgeving en convenanten in 2022

De verplichte wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid is de afgelopen jaren steeds verder uitgebreid als gevolg van het Europees Actieplan ‘Duurzame Groei Financieren’. Doel van dit actieplan is het stimuleren van de financiële sector om een bijdrage te leveren aan de klimaatdoelen van Parijs. Uit dit actieplan komt nieuwe Europese regelgeving voort zoals de ‘EU Sustainability Finance Disclosure Regulation’ met als doel het harmoniseren van transparantie over ESG-risicobeheersing en de ‘Taxonomy Regulation’ met als doel het creëren van een duidelijke definitie van ecologische duurzaamheid. Daarnaast heeft PDN zich aangesloten bij het IMVB-convenant en zich daarmee gecommitteerd om ook de verplichtingen die het IMVB-convenant voorschrijft te implementeren.

EU Sustainability Finance Disclosure Regulation (SFDR wetgeving)

In het kader van de SFDR wetgeving heeft PDN gekozen voor een ‘artikel 8 classificatie’. Dit betekent dat PDN-duurzaamheidskenmerken implementeert binnen zijn beleggingsportefeuille en hierover ook transparant rapporteert. Vanaf 2024 zal PDN in het kader van de SFDR wetgeving gaan rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten op door de SFDR wetgeving voorgeschreven duurzaamheidsfactoren. PDN stelt nog geen streefpercentage van duurzame beleggingen in de zin van SFDR vast. Dit betekent overigens niet dat PDN geen duurzame investeringen doet. Die doet PDN weldegelijk, echter is het verschil in definities van duurzame beleggingen nog complex. PDN gaat in 2023 verder onderzoeken of het hanteren van een minimum percentage aan duurzame investeringen in de zin van de SFDR wetgeving wenselijk en implementeerbaar is (zie ook de paragraaf Taxonomie hieronder).

Taxonomie

De Europese Unie heeft met de Taxonomieverordening criteria opgesteld om per economische activiteit te kunnen bepalen of deze duurzaam worden uitgevoerd. Dat zijn economische activiteiten die bijdragen aan een ecologische doelstelling en die geen significante schade toebrengen aan andere ecologische doelstellingen. In totaal zijn er 6 verschillende ecologische doeleinden gedefinieerd waarvan er op dit moment pas 2 zijn uitwerkt in de wet. In de komende jaren zullen de criteria worden bepaald voor de resterende 4 doelstellingen. PDN vindt het van belang dat het ook belegt in economische activiteiten die bijdragen aan deze ecologische doelstellingen. Om te bepalen hoeveel PDN hierin belegt moet eerst duidelijk worden in welke mate de bedrijven waarin PDN belegt, en kan beleggen, bijdragen aan deze ecologische doelstellingen. Om dit te kunnen bepalen zijn veel gegevens van deze bedrijven vereist. Ieder jaar in het vierde kwartaal gaat PDN de gegevens van bedrijven in de portefeuille evalueren en beoordelen welk streefpercentage aan Taxonomie geclassificeerde beleggingen PDN voor het opvolgende jaar kan vaststellen.

IMVB-convenant

Op 20 december 2018 hebben wij, samen met 69 andere pensioenfondsen, het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB-convenant) ondertekend. Dit convenant is gebaseerd op de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP’s). De OESO-richtlijnen maken duidelijk wat van bedrijven kan worden verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen bij het internationaal zakendoen. Ze bevatten normen over hoe om te gaan met kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. In 2020 hebben we ons duurzaamheidsbeleid aangepast aan de vereisten uit het convenant. We hebben toen onder andere opgenomen dat we rekening houden met het due diligence proces zoals dit in de OESO-richtlijnen is gedefinieerd. Dit houdt in dat we negatieve impact in onze beleggingsportefeuille identificeren en deze vervolgens willen stoppen, beperken en/of voorkomen. In 2021 is met al onze vermogensbeheerders gesproken over de nieuwe vereisten die PDN op basis van het IMVB-convenant van ze verwacht. Deze nieuwe vereisten zijn daar waar mogelijk contractueel vastgelegd met onze vermogensbeheerders. Vanaf 2022 screenen we dat gedeelte van de portefeuille waarbij dit mogelijk is op de OESO-richtlijnen en de UNGP’s en gaan we hierover in gesprek met de managers.

9. Transparantie

We vinden het belangrijk dat we transparant zijn over wat we hebben gedaan en gerealiseerd op het gebied van duurzaamheid. Daarom publiceren we jaarlijks een duurzaamheidsverslag. In dit verslag geven we aan hoe we in het desbetreffende jaar met duurzaamheid zijn omgegaan en welke resultaten we op het gebied van duurzaamheid hebben bereikt. In het kader van transparantie publiceren we ook jaarlijks op onze website een overzicht van onze totale beleggingsportefeuille, rapporteren we op onze website over ons stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen en rapporteren we op onze website over de voortgang die we met engagement hebben bereikt. Ook zorgen we dat we voldoen aan de vereisten die op het gebied van transparantie worden gesteld vanuit regelgeving en richtlijnen zoals het IMVB-convenant, de EU Sustainability Finance Disclosure Regulation ("SFDR") en de Principles of Responsible Investment ("PRI"). Tot slot zijn er regelmatig items op het gebied van duurzaamheid in het PDN Magazine te vinden en is het duurzaamheidsbeleid op de website van PDN geplaatst.

Wat we in 2022 hebben gedaan op het gebied van transparantie

Realisatie KPI's transparantie

Op het gebied van transparantie hebben we een aantal KPI's geformuleerd met bijbehorende targets. Deze indicatoren zien toe op het publiceren van het duurzaamheidsverslag en het duurzaamheidsbeleid op de website van PDN, het meewerken aan de "VBDO Benchmark Responsible Investment" en tot slot het publiceren van een lijst van holdings binnen de beursgenoteerde aandelenportefeuille, credits- en nominale staatsportefeuille waarin PDN is belegd per jaareinde. PDN heeft in 2022 voldaan aan alle onderstaande KPI's op het gebied van transparantie.

KPI 2022	Publicatie duurzaamheidsverslag
OMSCHRIJVING	Het duurzaamheidsverslag wordt openbaar gepubliceerd.
MANIER VAN METEN	Publicatie van het duurzaamheidsverslag van het voorgaande jaar op de website.
BRON	DPS
TARGET	Publicatie van het duurzaamheidsverslag van het voorgaande jaar op de website.
REALISATIE	✓

KPI 2022	Publicatie duurzaamheidsbeleid
OMSCHRIJVING	De meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid wordt gepubliceerd.
MANIER VAN METEN	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid.
BRON	DPS
TARGET	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid[5].
REALISATIE	✓

[5] Op het moment van verslaglegging betreft de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid op de website van PDN het duurzaamheidsbeleid met als datum 3 februari 2021 en kenmerk 2020-004256.

KPI 2022	Peer group analysis
OMSCHRIJVING	Meewerken aan benchmarkonderzoek door VBDO.
MANIER VAN METEN	Opname van PDN in 'VBDO benchmark on Responsible Investment' in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.
BRON	DPS
TARGET	Opname van PDN in 'VBDO benchmark on Responsible Investment' in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.
REALISATIE	✓

KPI 2022	Publicatie bedrijven, overheden en fondsen waarin wordt belegd
OMSCHRIJVING	Publicatie van lijst van alle bedrijven, overheden en fondsen, waarin PDN is belegd per jaareinde.
MANIER VAN METEN	Jaarlijkse publicatie van lijst van bedrijven, overheden en fondsen, waarin PDN is belegd per jaareinde met maximaal 1 kwartaal vertraging.
BRON	DPS
TARGET	Een overzicht met alle bedrijven, overheden en fondsen, waarin PDN is belegd per jaareinde worden op de website geplaatst met maximaal 1 kwartaal vertraging.
REALISATIE	✓

10. Vooruitblik 2023

In 2022 hebben we onze ambitie en het duurzaamheidsbeleid verder ontwikkeld en tot uitvoering gebracht. Ook in 2023 blijven we in beweging en beoordelen we bij nieuwe duurzaamheidsbesluiten of en hoe we onze ambitie steeds verder kunnen aanscherpen. Ook blijven we ons zeer bewust van onze maatschappelijke rol, maar ook van onze belangrijke doelstelling om voor onze deelnemers een goed pensioen te kunnen waarmaken. Vooruitkijkend benoemen we hier alvast een aantal voorbeelden van acties die we voor 2023 op het gebied van duurzaamheid voor onszelf hebben gedefinieerd.

- Onderzoek naar het uitbreiden van het uitsluitingenbeleid op basis van een aangescherpt landenbeleid.
- Evalueren van het beleid omtrent impact investments en waar nodig aanscherping doorvoeren.
- Onderzoeken hoe klimaatrisico's geïntegreerd kunnen worden in het beleggingsproces
- De positieve en negatieve impact van de aandelen en bedrijfsobligatie portefeuilles op de focus SDG's (3, 7, 12 en 13) inzichtelijk maken.
- Evalueren of de doelstelling voor het percentage impact bonds in de portefeuille verhoogd moet worden.
- Het engagement- en stembeleid evalueren en indien gewenst aanscherpen.
- Verdere implementatie van de vereisten uit het IMVB-convenant, de EU-Taxonomie en Sustainable Finance Disclosure Regulation.
- Inzetten om het draagvlak voor duurzaam en verantwoord beleggen onder deelnemers te vergroten door meer over onze activiteiten en resultaten op het gebied van duurzaamheid te rapporteren.

11. Reporting principes

We hebben de relevante best practice-standaarden en richtlijnen gevolgd om de prestaties van verantwoord beleggen die in dit rapport worden behandeld, samen te vatten. De CO_2-emissiegegevens worden gepresenteerd volgens het GHG Protocol (World Business Council for sustainable development / WRI), waarin drie niveaus zijn gedefinieerd voor GHG accounting en rapportagedoeleinden.

12. Scope en kengetallen

De kerndoelstelling van het duurzaamheidverslag is het transparant communiceren over onze activiteiten en de behaalde resultaten met ons duurzaamheidsbeleid. Het duurzaamheidsbeleid van PDN is van toepassing op het totale belegd vermogen. Afhankelijk van de kenmerken van de beleggingscategorie en of het mandaat zijn specifieke onderdelen binnen het duurzaamheidsbeleid wel of niet van toepassing op de desbetreffende beleggingscategorie en of het mandaat.

PDN heeft Ernst & Young Accountants LLP de opdracht verstrekt om de resultaten van de geselecteerde KPI's inzake duurzaamheid te beoordelen. Het door hen afgegeven assurance-rapport is toegevoegd aan dit verslag.

De onderstaande tabel toont de presentatie-indicatoren, de manier waarop de indicator wordt gemeten, de bron van de kengetallen en het behaalde resultaat.

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
Carbon footprint meting	Het fonds meet en publiceert de CO_2-reductie van de beleggingscategorieën aandelen, investment grade credits en high yield US. De reductie wordt berekend aan de hand van de CO_2-intensiteit per het meest recente jaar en een nulmeting. Als target geldt een CO_2-reductiedoelstelling van 55% per 2030 en net zero (100% reductie) per 2050 ten opzichte van de nulmeting.	De CO_2-reductie wordt berekend door het verschil te berekenen tussen de CO_2-intensiteit (WACI) van de nulmeting en de CO_2-intensiteit van de beleggingsportefeuille per het meest recente jaar ultimo. De CO_2-intensiteit (WACI) van de nulmeting is gebaseerd op benchmark- en CO_2-data van 2016. Wanneer geen 2016 CO_2-data beschikbaar was, is 2020 CO_2-data meegenomen in de berekening. Dit was de meest recente data op het moment van vaststellen van deze KPI. Wanneer ook de 2020 CO_2-data niet beschikbaar was, zijn deze bedrijven niet meegenomen in de nulmeting (en is de portefeuilleweging hiervoor gecorrigeerd). Voor de CO_2-intensiteit voor het huidige jaar wordt geactualiseerde CO_2-data gebruikt in de berekening en de bedrijven in de	Sustainalytics & DPS	Aandelen: 143 (-38%) Investment Grade Credits: 178 (-15%) US High Yield: 194 (-61%)

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
		beleggingsportefeuille waarvan geen CO_2-intensiteit beschikbaar is, worden niet meegenomen in de berekening (portefeuilleweging wordt hiervoor gecorrigeerd). De CO_2-intensiteit (WACI) van de beleggingsportefeuille per het meest recente jaar en de nulmeting is het gewogen gemiddelde van de CO_2-intensiteit per bedrijf (= de hoeveelheid uitstoot (in tonnen) per miljoen omzet) vermenigvuldigd met de portefeuilleweging. Scope 1 en 2 emissies worden gebruikt.		
Impact Investments - illiquide beleggingsfondsen	Het fonds merkt fondsbeleggingen als impact investment aan wanneer er sprake is van een positieve bijdrage aan minstens één van de 17 Sustainable Development Goals.	Hoogste van marktwaarde of commitment (contractuele toezegging) aan impact investments in miljoenen euro's. Investeringen waarvan de positie wordt afgebouwd worden gemeten op basis van marktwaarde in plaats van op basis van gecommitteerde waarde.	DPS	€ 344 mln
Impact investments - impact bonds	Het fonds merkt impact bonds aan als obligaties uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten. Als target geldt een geaggregeerde allocatie naar impact bonds van 2.5% boven de benchmark voor de beleggingscategorieën staats- en bedrijfsobligaties.	Marktwaarde aan investeringen zoals door DPS aangemerkt als impact bonds geformuleerd als percentage van de totale staats- en bedrijfsobligatie portefeuilles.	DPS / Bloomberg	13,9% (+6,7% t.o.v. target)
Voortgang op de doelstellingen waartoe engagement is ingezet	Het fonds voert actief en reactief engagement over de Europese, Amerikaanse, Emerging Markets, Pacific Rim en Beursgenoteerd Vastgoed aandelenportefeuilles en met betrekking tot Europese en	Aantal met engagements bereikte milestones zoals door Columbia Threadneedle Investments geformuleerd in een jaar als % van het totaal aantal bedrijven	CTI	1. 36%. Er zijn 145 milestones bereikt ten opzichte van de 406 bedrijven waarmee engagement is gevoerd. 2. 45% van de gevoerde engagements hadden

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
	Amerikaanse bedrijfsobligaties. Met het engagementprogramma wordt in het bijzonder een positief effect op SDG 3,7,12 en 13 nagestreefd. KPI: 1.Minimaal 50% van het totaal aantal engagements in een jaar hebben een milestone bereikt. 2. Minimaal 25% van het totaal aantal engagements hebben een focus op SDG 3,7,12 en 13.	waarmee engagement heeft plaatsgevonden in dat jaar. Daarnaast meet het fonds het aantal engagements met een focus op SDG 3,7,12 en 13.		een link met onze focus SDG's (3, 7, 12, 13)
Uitsluiting bedrijf in geval van 3 jaar op rij onvoldoende voortgang met engagement op het gebied van één van de focus SDG's	Er mag niet worden belegd in een bedrijf en een bestaand aandeel in een bedrijf wordt verkocht, wanneer het engagementtraject met het bedrijf 3 jaar achtereenvolgend van Columbia Threadneedle Investments een 'poor' beoordeling krijgt én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzondere omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen.	Een engagementtraject met het bedrijf krijgt 3 jaar achtereenvolgend van Columbia Threadneedle Investments een 'poor' beoordeling én het betreft engagement op het gebied van één van de focus SDG's van PDN: SDG 3, 7, 12 of 13 én er is geen sprake van bijzonde'e omstandigheden die voortgang van belegging in het bedrijf rechtvaardigen	DPS / CTI	Resultaat op deze KPI kan nog niet worden gemeten. Deze KPI is medio 2022 ingegaan en is van toepassing op een periode van 3 aansluitende jaren vanaf 2022. Daarom zal pas voor het eerst in het duurzaamheidsverslag over 2025 worden gerapporteerd over het behaalde resultaat op deze KPI.
Percentage aandeelhouders-vergaderingen waarop is gestemd	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie. KPI: Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de aandeelhoudersvergaderingen namens PDN gestemd.	Aantal aandeelhoudersvergaderingen gestemd als % van het totaal aantal vergaderingen.	CTI	99%
Percentage uitgebrachte stemmen op voorstellen	Het fonds stemt wereldwijd op de aandeelhoudersvergaderingen van de beursgenoteerde bedrijven waarin het fonds belegt conform zijn Corporate Governance en	Het totaal aantal voorstellen waar het fonds op heeft gestemd als % van het totaal aantal voorstellen.	CTI	99%

KPI	OMSCHRIJVING	MANIER VAN METEN	BRON	RESULTAAT
	stembeleid en biedt hierin transparantie. KPI: Columbia Threadneedle Investments heeft op 100% van de voorstellen namens PDN gestemd.			
Belegd vermogen in uitgesloten bedrijven	Het fonds belegt niet in bedrijven die conform zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving uitgesloten zijn. De screening vindt op kwartaalbasis plaats.	Percentage van het belegd vermogen in uitgesloten individuele ondernemingen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.	Sustainalytics & DPS	0%
Belegd vermogen in uitgesloten landen	Het fonds belegt niet in landen die in overeenstemming met zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving zijn uitgesloten.	Precentage van het belegd vermogen in uitgesloten landen per jaareinde exclusief fondsbeleggingen.	Sustainalytics & DPS	0%
Publicatie duurzaamheids-verslag	Het duurzaamheidsverslag wordt openbaar gepubliceerd.	Publicatie van het duurzaamheidsverslag van het voorgaande jaar op de website.	DPS	Publicatie van het duurzaamheids-verslag van het voorgaande jaar op de website.
Publicatie duurzaamheids-beleid	De meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid wordt gepubliceerd.	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid.	DPS	Publicatie op de website van de meest actuele versie van het duurzaamheidsbeleid.
Peer group analysis	Meewerken aan benchmarkonderzoek door VBDO.	Opname van PDN in 'VBDO benchmark on Responsible Investment' in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.	DPS	Opname van PDN in 'VBDO benchmark on Responsible Investment' in het jaar waar het duurzaamheidsverslag op betrekking heeft.
Publicatie bedrijven, overheden en fondsen waarin wordt belegd	Publicatie van lijst van bedrijven,,overheden en fondsen waarin PDN is belegd per ultimo jaareinde.	Jaarlijkse publicatie van lijst van bedrijven, overheden en fondsen waar het fonds in belegd is per jaareinde met maximaal 1 kwartaal vertraging.	DPS	Alle bedrijven, overheden en fondsen waarin PDN is belegd per jaareinde zijn op de website gerapporteerd met maximaal 1 kwartaal vertraging.

13. Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland

Onze conclusie

Wij hebben een assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid uitgevoerd op geselecteerde indicatoren in het duurzaamheidsverslag van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland te Heerlen over 2022.

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden en de verkregen assurance-informatie hebben wij geen reden om te veronderstellen dat de geselecteerde indicatoren niet, in alle van materieel belang zijnde aspecten, zijn opgesteld in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'Rapportagecriteria'.

De geselecteerde indicatoren zijn opgenomen in het hoofdstuk "Scope en kengetallen" van het duurzaamheidsverslag 2022 betreffen:

- CO2 uitstoot meting portefeuilles;
- Impact investments: illiquide beleggingsfondsen;
- Impact investments: impact bonds;
- Voortgang op de doelstellingen waartoe engagement is ingezet;
- Aantal aandeelhoudersvergaderingen gestemd;
- Uitgebrachte stemmen op voorstellen:
- Belegd vermogen in uitgesloten bedrijven;
- Belegd vermogen in uitgesloten landen;
- Publicatie duurzaamheidsverslag en-beleid
- Medewerking benchmarkonderzoek
- Publicatie holdings waarin wordt belegd.

De basis voor onze conclusie

Wij hebben onze assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3000A 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historisch financiële informatie (attest-opdrachten)'. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht van de geselecteerde indicatoren'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO). Dit houdt onder meer in dat wij geen activiteiten ondernemen die conflicterend kunnen zijn met onze onafhankelijke assurance-opdracht. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Rapportagecriteria

De gehanteerde rapportagecriteria voor het opstellen van de geselecteerde indicatoren zijn toegelicht in het hoofdstuk "Scope en kengetallen" van het duurzaamheidsverslag 2022.

Het ontbreken van gevestigde praktijken ter beoordeling en meting van de geselecteerde indicatoren biedt de mogelijkheid verscheidene, acceptabele meettechnieken toe te passen. Hierdoor kan de vergelijkbaarheid tussen entiteiten onderling en in de tijd beïnvloed worden.

Derhalve dienen de geselecteerde indicatoren gelezen en begrepen te worden samen met de gehanteerde rapportagecriteria.

Ter vergelijking opgenomen informatie niet gecontroleerd of beoordeeld

Op de geselecteerde indicator impact investments impact bonds is over de periode voor 2022 geen assurance-opdracht uitgevoerd. Daarom is de ter vergelijking opgenomen informatie over de periode voor 2022 niet beoordeeld.

Beperkingen in de reikwijdte van onze assurance-opdracht

Onze assurance-opdracht is beperkt tot de geselecteerde indicatoren. Wij hebben geen assurance-werkzaamheden uitgevoerd voor andere informatie in het duurzaamheidverslag in het kader van deze opdracht.

Deze aangelegenheid doet geen afbreuk aan onze conclusie.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de geselecteerde indicatoren

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de geselecteerde indicatoren in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie ‘Rapportagecriteria’, inclusief het identificeren van belanghebbenden en het toepasbaar zijn van de gehanteerde criteria voor de doelstellingen van de belanghebbenden. Het bestuur is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze rapportagecriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de geselecteerde indicatoren en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in het hoofdstuk “Scope en kengetallen” van het duurzaamheidsverslag.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van de geselecteerde indicatoren mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het rapportageproces over de geselecteerde indicatoren van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland.

Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht van de geselecteerde indicatoren

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van onze assurance-opdracht met beperkte mate van zekerheid dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang, dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een assurance-opdracht met een redelijke mate van zekerheid.

Wij passen de Nadere voorschriften kwaliteitssystemen (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

De werkzaamheden van onze assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid bestonden onder andere uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de entiteit voor zover relevant voor de geselecteerde indicatoren;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte rapportagecriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in het duurzaamheidverslag 2022 staan.
- middels het inwinnen van inlichtingen het op hoofdlijnen inzicht verkrijgen in de interne beheersing, rapporteringsprocessen en informatiesystemen relevant voor het opstellen van de geselecteerde indicatoren, zonder assurance-informatie te verkrijgen over de implementatie of de effectieve werking van interne beheersmaatregelen te toetsen;
- het identificeren van gebieden in de geselecteerde indicatoren met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van de geselecteerde indicatoren. Deze werkzaamheden bestonden onder meer uit:
    - het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van de informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en de consolidatie van gegevens in de geselecteerde indicatoren;
    - het verkrijgen van assurance-informatie dat de geselecteerde indicatoren aansluiten op de onderliggende administraties van de entiteit;
    - het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
    - het analytisch evalueren van data en trends
- het evalueren van de consistentie van de geselecteerde indicatoren met de informatie in het duurzaamheidsverslag 2022 buiten de scope van onze assurance-opdracht;

Amsterdam, 31 Mei 2023

Ernst & Young Accountants LLP

drs. J. Niewold RA

Bijlage – Begrippenlijst

ESG risico rating	De score die door dataproviders zoals Sustainalytics aan een bedrijf wordt toekend om de ESG-risico's te duiden.
ESG Controverse score	De score die door dataproviders zoals Sustainalytics aan een bedrijf wordt toekend om de ernst van de negatieve impact van het bedrijf op ESG factoren te duiden.
WACI	Weighted Average Carbon Intensity. De gewogen gemiddelde carbon intensiteit van een portefeuille. De carbon intensiteit betreft de totale uitstoot van een bedrijf (scope 1 en 2) per mln dollar omzet.
Klimaatrisico score	Het risico dat een bedrijf, sector, land of samenleving loopt als gevolg van klimaatverandering.
Carbon risk rating	Met deze score kunnen beleggers evalueren hoeveel risico de bedrijven in hun fondsen lopen tijdens de overgang naar een koolstofarme economie.
SDG	Sustainable Development Goal. De Verenigde Naties heeft 17 duurzame ontwikkelingsdoelen opgesteld met als doel: een einde brengen aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering.
Impact bonds	Verzamelnaam voor Green bonds, Sustainability related bonds en Social Bonds. Dit betreft obligaties waarbij de gelden specifiek besteed (zullen) worden aan duurzame projecten.
EU Taxonomy	De EU Taxonomie is Europese regelgeving die voorschrijft welke economische activiteiten als duurzaam kunnen worden geïdentificeerd.
SFDR	De Sustainable Finance Disclosure Regulation is een Europese verordening met als doel meer transparantie te bieden over hoe financiële partijen duurzaamheidsrisico's en -kansen opnemen in hun beleggingsbeslissingen.
IMVB-convenant	Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen. Nederlandse pensioenfondsen, maatschappelijke organisaties (ngo's), vakbonden en overheid hebben samen dit convenant ondertekend met als doel om de negatieve gevolgen van beleggingen door pensioenfondsen op samenleving en milieu te voorkomen en aan te pakken. Deze partijen brengen daartoe hun kennis en expertise in. Het convenant is tot stand gekomen onder begeleiding van de Sociaal-Economische Raad (SER).